



Skyddas barnet?

Socialekreterares förhållningssätt, upplevelser och bedömningar vid utredning om barns våldsutsatthet

Is the Child Protected?

Social secretaries approach and experiences working with risk assessments regarding children's exposure to violence

Tomas Fändriks & Åsa Zimmerman

Institutionen för sociala och psykologiska studier

Psykologi / Psykologprogrammet

Examensarbete / 30 hp

Handledare: Pernille K Andersson

Examinator: Maria Tillfors

22 maj 2020

Sammanfattning

Konsekvenserna av att utsättas för olika former av våld under uppväxten har i flertalet studier visats vara allvarliga och livslånga. Ökad risk för emotionella svårigheter, förhöjd suicidrisk, försämrade skolprestationer, ökad risk för missbruk samt kriminalitet är värda att nämnas. Därtill kommer förhöjd risk för fysiska sjukdomar som exempelvis hjärt- och kärlsjukdomar. Socialsekreterare inom socialtjänstens barn och ungdomsverksamhet utreder samt bedömer när misstanke om att ett barns våldsutsatthet inkommit till socialtjänsten. Denna studie syftade till att, med hjälp av kvalitativa intervjuer, fördjupa kunskapen kring processen, samt deras upplevelser, då socialsekreterare gör sina bedömningar. Elva intervjuer med socialsekreterare genomfördes och resultatet sammanställdes genom tematisk analys där teman användes för att belysa syftet. Resultatet tyder på att fokus på barnets situation och behov under en utrednings gång riskerar att tappas bort, bland annat till följd av behov av samtycke från omsorgspersoner, otydliga rutiner, brist på standardiserade bedömningsinstrument samt att socialsekreterarnas upplevelser på grund av bristerna får betydelse för processen. Behovet av framtida forskning kring hur skyddet av barn på allvar kan tillgodoses i ett stöd och samarbetsinriktat socialtjänstsystem är betydande.

Nyckelord: barns våldsutsatthet, barnavårdsutredning, socialsekreterares bedömningar, kvalitativ intervju, tematisk analys

Abstract

Many studies have shown that the consequences, of being exposed to various forms of violence during childhood, are severe and lifelong. Among others are the increased risk of emotional difficulties, increased suicide risk, deteriorated school results, increased risk of abuse and increased risk to be involved in criminal activities. In addition, there is an increased risk of physical illnesses such as cardiovascular disease. Social workers within the local social welfare board has the obligation to investigate and do risk assessments on the suspicion that a child has been the victim of violence. The main objective for this study is to use qualitative research method to deepen the knowledge about the process when social workers make their risk assessments, as well as their experiences of the process. Eleven interviews with social secretaries were conducted, and through thematic analysis themes were produced in the purpose to enlighten the objective. The results indicate that the focus on the child's situation, during an investigation, run the risk of being lost, due to the need for consent from the caregivers, unclear routines, lack of standardized assessment instruments and that the experiences of the social secretaries due to shortcomings have an impact on the process. The need for future research on how protection of children can be provided within the social welfare system is significant.

Keywords: children as victims of violence, risk assessments, social worker, qualitative interview, thematic analysis

Tack!

Vi vill rikta ett varmt tack till er socialsekreterare som bidragit till studien genom era berättelser. Ert engagemang har berört oss! Vi vill även tacka våra eminenta handledare Pernille K Andersson och Birgitta H Svensson.

Innehållsförteckning

Inledning	6
Våld mot barn – definitioner	6
Förekomst av våld mot barn	8
Konsekvenser av att vara utsatt för våld under uppväxten	9
Hur skyddas barn i Sverige?	10
Barnavårdsutredning	11
Socialsekreterarens roll och handlingsutrymme i barnavårdsutredningar	13
Syfte	15
Metod	16
Design	16
Procedur	16
<i>Procedur i kort form</i>	<i>18</i>
Forskarnas bakgrund och förförståelse	19
Reflexivitet och objektivitet	19
Validitet	19
<i>Känslighet inför sammanhang</i>	<i>20</i>
<i>Genomarbetad analys</i>	<i>20</i>
<i>Genomskinlighet/transparens</i>	<i>20</i>
<i>Koherens</i>	<i>20</i>
<i>Resultatens betydelse/nytta</i>	<i>20</i>
<i>Samtyckeskravet</i>	<i>21</i>
<i>Konfidentialitetskravet</i>	<i>21</i>
<i>Nyttjandekravet</i>	<i>21</i>
Resultat	21
Ett krävande och givande arbete	22
<i>Det som ger glädje och kraft att fortsätta</i>	<i>22</i>
<i>När det känns svårt</i>	<i>23</i>
Att hantera andra och sig själv i en komplex verklighet	24

<i>Att se människan</i>	24
<i>När barnperspektivet får råda</i>	24
<i>Att hantera när det känns svårt</i>	25
När barnet liv måste graderas utifrån risk	26
<i>När system, rutiner och resurser sätter krokben</i>	26
<i>Svårigheten i att sätta ner foten</i>	29
Barnet tappas bort	30
<i>Blir barnets historia hörd?</i>	30
<i>Hur relationen mellan vuxna riskerar att osynliggöra barnet</i>	31
Diskussion	33
Ett krävande och givande arbete – socialsekreterarnas upplevelser	33
Att hantera andra och sig själv i en komplex verklighet – förhållningssätt	34
När barnets liv måste graderas utifrån risk – tillvägagångssätt	35
Barnet tappas bort	37
Huvudsakliga fynd och praktiska implikationer	39
Jämställdhets- och mångfaldhetsaspekter	41
Metoddiskussion	41
Slutsats	43
Referenser	45

Bilaga A: Informationsbrev och samtyckesformulär, slutlig version

Bilaga B: Intervjuguide

Bilaga C: Transkriberingsregler för studenter och forskare

Bilaga D: Code Book, första versionen

Bilaga E: Code Book, version 2.0

Bilaga F: Code Book, version 3.0

Bilaga G: Tematisk karta, slutlig version

Bilaga H: Exempel från analysarbetet

Bilaga I: Reflexiv journal

Inledning

Barns utsatthet för våld och andra kränkningar under uppväxten skapar avsevärt lidande och är en känd riskfaktor för svårigheter senare i livet. Konsekvenserna av att som barn utsättas för misshandel av olika slag leder enligt Gilbert et al. (2009) till tydligt ökad risk för olika emotionella svårigheter med klart förhöjd suicidrisk, sämre skolprestationer, eget missbruk och kriminalitet. Genom ”The ACE-study” (Felitti et al., 1998) framträder också en tydlig koppling mellan antalet negativa erfarenheter/faktorer under uppväxten och fysisk sjukdom samt förhöjd dödlighet i vuxen ålder. Detta resultat har replikerats av exempelvis Campbell et al. (2016). Utöver enskilda individers lidande och försämrade livskvalitet kan olika former av våld mot barn antas ha betydande samhällsekonomiska konsekvenser. Enligt Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU, 2018) finns inga svenska uppgifter om vilka samhällskostnader våld och försummelse av barn leder till. En amerikansk uppskattning av den ekonomiska vinsten kopplat till att ”rädda” ett barn som är utsatt för hög risk ligger på mellan 1,7 och 4,4 miljoner US dollar (Cohen et al., 2010). I svenska kommuner har socialnämnden ansvar för att barn inte ska fara illa då vårdnadshavarna brister genom att inte tillgodose barnets behov eller utsätter barnet för våld samt andra kränkningar (Justitieombudsmannen [JO], 1996). Socialsekreterare runt om i landet träffar barn i riskzonen och deras familjer. Det är socialsekreterarnas bedömningar gällande barnets sammantagna situation, riskfaktorer, skyddsfaktorer och behov av stöd som avgör vilka insatser barnet samt familjen behöver. Det arbetet är enligt Socialstyrelsen (2015) en av socialtjänstens mest komplicerade uppgift. Trots detta finns begränsat med kunskap och studier kring hur socialsekreterare gör sina bedömningar och vad som har betydelse i processen (Östberg, 2010). Föreliggande studie genomförs inom ramen för en masteruppsats vid Psykologprogrammet, Karlstad Universitet. Det är en delstudie inom projekt SAVE (Support and protection Against Violence, on Equal terms for all children), vilket är en forskningsstudie som genomförs inom ramen för SKR:s kvinnofridssatsning och i samarbete med sexton kommuner i Sverige. Syftet med föreliggande studie är att undersöka processen, samt deras upplevelser, då socialsekreterare gör sina bedömningar.

Våld mot barn – definitioner

Den svenska socialtjänstens handbok om arbete med våld i nära relationer inleds med att våld i nära relationer är ett brott mot de mänskliga rättigheterna (Socialstyrelsen, 2016) och i FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 19 (Unicef, 2011), fastslås att konventionsstaterna ska skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive

sexuella övergrepp. FN:s barnrättskommitté har en vid definition av våld mot barn där ålder på förövaren är oväsentlig (Jernbro & Jansson, 2016).

I Sverige föreslog kommittén mot barnmisshandel i sitt slutbetänkande (SOU, 2001:72) en bred definition av barnmisshandel och i denna ingår olika former av våld som barn kan utsättas för av vuxna. ”Barnmisshandel är när en vuxen person utsätter ett barn för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller försummar att tillgodose barnets grundläggande behov. Med barn avses varje människa under 18 år.” (SOU, 2001:72). I betänkandet beskrivs vidare att *fysiskt våld* handlar om när ett barn utsätts för kroppsskada, sjukdom, smärta eller försätts i vanmakt eller liknande tillstånd. Alla former av kroppslig bestraffning ingår och det kan tex. vara att slå, nypa, sparka, knuffa, förgifta eller bränna. Framkallande av kroppssymtom och sjukdom ingår också. Barnmisshandel i form av *psykiskt våld* handlar om ofta att systematiskt utsätta barnet för nedvärderande och nedbrytande behandling samt känslomässigt lidande. Här ingår exempelvis orimligt hårda bestraffningar, förlöjligande, kritik, hån, avvisande, påtvingad isolering från sociala kontakter och åldersanpassade aktiviteter samt att konstant avvisa barnets synpunkter. I alla former av fysiskt våld och sexuella övergrepp ingår också psykiskt våld. *Sexuella övergrepp* beskrivs som en mycket allvarlig form av fysisk och psykisk misshandel. Det handlar om alla former av sexuella handlingar som påtvingats ett barn av vuxna personer. Den vuxne personen utnyttjar barnets beroendeställning, utgår från sitt eget behov, kränker barnets integritet och genomför handlingar som barnet inte är moget att förstå samt att samtycka till. Sexuella övergrepp kan vara av både fysisk och icke-fysisk karaktär och den allvarligaste formen handlar om fullbordade vaginala, orala eller anal samlag. *Kränkningar* beskrivs av kommittén handla om att barnet långvarigt utsätts för nedsättande och nedlåtande behandling som äventyrar barnets psykiska hälsa. Detta kan exempelvis vara förnedrande kommentarer om barnets begåvning, utseende, språk eller andra personliga egenskaper. Fysisk och psykisk misshandel samt sexuella övergrepp innebär alltid kränkning. *Fysisk försummelse* beskrivs vara att grundläggande fysiska behov och omsorg inte tillgodoses vilket äventyrar barnets fysiska hälsa samt utveckling. Det handlar tex. om hygien, kost, husrum, möjlighet till vila/sömn, hälsovård och skydd mot olyckor samt att återkommande utsättas för miljöer där exempelvis hög alkoholkonsumtion förekommer. *Psykisk försummelse* beskrivs handla om att barnets grundläggande behov av uppmärksamhet, tillhörighet, vägledning, fostran, stimulans och undervisning, åsidosätts. Det kan innebära att den vuxne är otillgänglig och känslomässigt likgiltig, inte leder och förklarar vad som är rätt och fel samt försummar att respektera barnets rättigheter. (SOU, 2001:72)

I denna uppsats kommer begreppet våld mot barn användas synonymt med begreppet barnmisshandel utifrån kommittén mot barnmisshandels definition.

Förekomst av våld mot barn

Våld mot barn förekommer över hela världen i både rikare och fattigare delar. Även om de utsatta barnen är i minoritet, är det ett betydande antal barn som varje år utsätts för våld av vuxna (Gilbert et al., 2009). Enligt Jernbro och Jansson (2016) har vi i Sverige en unik kunskap om våld och kränkningar mot barn genom de studier som med ca femårsintervall genomförts från och med 1995 och framåt då skolelevs erfarenhet av våld och kränkningar undersökts. Efter år 2000 har studierna utförts på uppdrag av regeringen i samarbete med stiftelsen Allmänna Barnhuset och Karlstads universitet. Den senaste genomfördes 2016 och hade som övergripande syfte att undersöka förekomst av olika former av barnmisshandel och om förekomsten hade förändrats jämfört med 2011 (Jernbro & Jansson, 2016). I den senaste kartläggningen om våld mot barn från 2016 framkom att sammanlagt 44 procent av de tillfrågade eleverna någon gång varit utsatt för någon form av barnmisshandel.

- 24 procent hade utsatts för fysisk barnmisshandel
- 16 procent uppgav att de drabbats av psykiskt våld av en vuxen person
- 14 procent av eleverna hade erfarenhet av våld mellan vuxna i familjen
- 6 procent hade blivit försummade
- Sammanlagt 9 procent; 14 procent av flickorna och 2 procent av pojkarna hade varit med om sexuella övergrepp av en vuxen person.

När det gäller fysisk misshandel var förövarna, i 14 procent av fallen, föräldrar. 11 procent av eleverna uppgav att de varit med om allvarliga former av fysisk barnmisshandel och 5 procent hade varit utsatta flertalet gånger. Resultaten tyder på att majoriteten av barn som varit utsatta för fysisk misshandel under förskoleåldern blir fortsatt utsatta även i skolåldern.

16 procent av eleverna i undersökningen rapporterade utsatthet för psykisk misshandel av en vuxen och av dem var 11 procent utsatta av en förälder. Vanligast förekommande var hot om våld och systematiska förolämpningar. (Jernbro & Jansson, 2016)

Forskning visar att utsatthet för någon form av våld under uppväxten är en riskfaktor för att också utsättas för andra former. Exempelvis visar en omfattande metastudie att risken för att ett barn själv utsätts för våld är mellan 30-60 procent om barnet bevittnat våld mellan sina föräldrar (Gilbert et al., 2009). Generellt verkar mellan 30 procent och upp till 90 procent av de som rapporterat utsatthet för en form av våld också ha erfarenhet av minst en annan

form. Variationen i resultat kan bero på metod för klassifikation samt olika undersökningsmetoder (Edwards et al., 2009).

Konsekvenser av att vara utsatt för våld under uppväxten

Att våld kan leda till mer våld samt att barn som utsätts för våld och försummelse under uppväxten riskerar att utveckla olika problemskapande beteenden är något många skulle hålla med om. Däremot är nog medvetenheten betydligt mer begränsad om de genomgripande effekterna på hjärnans utveckling, hälsan och välmåendet som våldsutsatthet under barndomen visat sig få.

Barns och ungdomars utsatthet för olika sorters våld, med andra ord barns och ungdomars viktigmisering, har studerats i större utsträckning de senaste 20 åren jämfört med tidigare (Aho et al., 2016). Detta har enligt författarna också resulterat i ett antal internationella försök för att minimera bland annat barnmisshandel, sexuella övergrepp och exploatering av barn. World Health Organization (WHO, 2006) konstaterar i sin guide för att motverka försummelse och våld mot barn, att FN tillsammans med icke-statliga organisationer och internationella professionsorganisationer lyckats öka medvetenheten kring betydelsen av och de allvarliga konsekvenser som utsatthet i barndomen innebär, dock inte i tillräcklig utsträckning. Konsekvenserna av utsattheten är, enligt WHO (2006), negativa både när det gäller fysisk och psykisk hälsa under hela barnets livstid vilket leder till betydande kostnader för det enskilda barnet och samhället i stort. Barn som ofta upplever traumatisk stress kan bland annat utveckla stabila neurala nätverk som är hypersensitiva för hot och rädsla. Det innebär att hjärnan anpassas till att fungera som att omvärlden ständigt är osäker och farlig. Barnets alarm-system är kroniskt aktiverat vilket kan visa sig i hyperaktivitet, oro, impulsivitet och sömnproblem. (Perry et al., 1995)

Adverse Childhood Experience (ACE), svensk översättning: traumatiska barndomsupplevelser, innefattar bland annat att ha blivit utsatt för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld. ”The ACE-study” kunde påvisa en tydlig korrelation mellan ökande grad och antal av traumatiska barndomsupplevelser (ACE) samt ökad risk för ohälsa, sjukdomar, suicidförsök och förtidig död (Felitti et al., 1998). Utöver ökad risk för psykisk ohälsa som exempelvis depression och missbruksproblem visade studien också samband mellan antalet ACE och bland annat ökad risk för hjärt- och kärlsjukdom, cancer, lungsjukdomar och skelettsjukdomar (Felitti et al., 1998).

Utöver de genomgående negativa effekter som våld och försummelse under uppväxten får för enskilda individer genererar det också kostnader för samhället som är svåra att överblicka. Enligt WHO (2006) finns få studier som försökt uppskatta de långsiktiga

kostnaderna som våld och försummelse mot barn genererar. Kostnader som enligt WHO (2006) borde inkluderas är direkta medicinska kostnader, förlorad inkomst och skatt på grund av förtidig död, special undervisning, kostnader för sociala och psykologiska insatser, skyddsinsatser, förebyggande insatser, placering av barn i fosterfamiljer, kriminalitet i vuxen ålder samt social marginalisering. Utifrån detta underskattas ofta kostnaderna (WHO, 2006). I en amerikansk studie uppskattas den ekonomiska vinsten kopplat till att ”rädda” ett barn som är utsatt för hög risk i barndomen till mellan 1,7 och 4,4 miljoner US dollar (Cohen et al., 2010). Enligt Hoeffler (2017) uppgår globalt kostnader för ickedödligt våld mot barn till 4,2 procent av den globala bruttonationalprodukten. Detta kan jämföras med att kostnaderna av dödligt våld i krig, konflikter och terrorism globalt beräknas utgöra 0,19 procent av den globala bruttonationalprodukten. Orsaken till detta är den höga förekomsten av våld mot barn över världen. Krig och terrorism är jämfört med våld mot barn en ovanlig förekomst (Hoeffler, 2017).

Hur skyddas barn i Sverige?

FN:s konvention om barns rättigheter (barnkonventionen) är sedan den 1 januari i år (2020) inkorporerad i svensk lag. I sitt betänkande Barnkonventionen blir svensk lag (SOU 2016:19) konstaterar Barnrättighetsutredningen att det finns klara fördelar med att göra barnkonventionen till lag och samtidigt svårigheter. De menar att barns rättigheter i och med detta får både en formellt och reellt stärkt ställning och att det kan fylla luckor i annan lagstiftning där barns rättigheter inte tillvaratas. Barnrättighetsutredningen kartläggning visar att det i Sverige finns brister framförallt inom områdena “barnens bästa” och “barns rätt att få uttrycka sina åsikter”. Barn som bevittnat våld i familjen och barn som har utsatts för våld inom familjen är några av de områden som Barnrättighetsutredningen funnit särskilt angelägna att kartlägga (SOU 2016:19). När det gäller barn som bevittnat våld konstateras att även när behov av stöd identifierats kan insatser utebli utifrån att vårdnadshavarna inte samtycker. Utredningens bedömning är att stöd till barn som bevittnat våld måste säkerställas genom att socialnämnden kan besluta om öppna insatser till barn under 15 år även mot vårdnadshavares vilja (SOU 2016:19). I dagsläget återfinns det rättsliga skyddet för barn mot att utsättas för fysiskt våld i föräldrabalken [FB] (SFS 1949:381) och i brottsbalken [BrB] (SFS 1962:700). I FB (SFS 1949:381) stadgas att barn inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling men också att föräldrar har en tillsynsskyldighet över barnet. I BrB (SFS 1962:700) återfinns det straffrättsliga skyddet gällande misshandel utifrån fyra svårighetsgrader; normalgraden, ringa brott, grov och synnerligen grov misshandel.

Det grundläggandet samhällsliga ansvaret för att skydda barn som riskerar att fara illa och tillse deras behov av stöd och hjälp ligger idag hos Sveriges kommuner. Kommunernas socialnämnd ska enligt socialtjänstlagen [SoL] (SFS 2001:453) ”bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa”. I JO (1996) förtydligas detta ansvar genom konstaterandet: ”det är således socialnämnden som har det yttersta ansvaret för barns välfärd när vårdnadshavaren av något skäl sviktar i sina uppgifter” (JO, 1996 s.260).

Enligt Östberg (2010) beskrivs den svenska inriktningen på social barnavård som ett välfärdsinriktat, preventivt familjeservicesystem, där fokus är på stöd och samarbete. Detta jämförs ofta med anglosaxiska länder där skyddsperspektivet snarare betonas och risker är i fokus (Östberg, 2010).

Barnavårdsutredning

När en familj och/eller ett barn misstänks vara i behov av insatser från socialtjänsten kan en utredning inledas. Vid misstanke om att ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående, eller har bevittnat våld eller andra övergrepp mot en närstående, ska nämnden utan dröjsmål inleda en utredning av barnets behov av stöd och hjälp. Nämnden ska bedöma fortsatt risk att utsättas för våld och bör utreda barnets behov av stöd och hjälp akut, våldets omfattning och karaktär, våldets påverkan på barnet och dess relation till föräldrarna, barnets egen uppfattning om våldet, barnets behov på kort och lång sikt och om någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad, umgänge, förmyndarskap etc. allt enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4). Barnets bästa ska alltid beaktas i utredning och vara avgörande vid insatser inom socialtjänsten (Unicef, 2009; SFS 2001:453; SFS 1990:52; Socialstyrelsen, 2015). Information om att ett barn riskerar att fara illa kan inkomma till socialtjänsten på tre olika sätt enligt Östberg (2010) nämligen; genom att barn eller föräldrar själva ansöker om hjälp, genom att andra myndigheter eller privatpersoner gör en anmälan om misstanke om att ett barn far illa eller genom att socialtjänsten efter egna iakttagelser anmäler negativa omständigheter för ett/flera barn. När en anmälan gällande barn eller unga kommer till socialtjänsten ska en omedelbar skyddsbedömning genomföras och dokumenteras där det avgörs om barnet är i akut behov av skydd (SFS 2001:453). Vid en anmälan gällande misstanke om våldsutsatthet ska som ovan beskrivits alltid en utredning inledas. Socialnämndens uppgift är att genom utredningen samla in information för att göra det möjligt att ta ställning till om barnet har behov av insatser enligt handboken om socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen [handboken] (Socialstyrelsen, 2015).

Socialnämnden ska också ta ställning till risken för att barnet kommer utsättas för eller bevittna ytterligare våld (SOSFS 2014:4). Socialnämnden har ett långtgående utredningsansvar när det gäller barn som kan vara i behov av skydd och stöd och dessa utredningar bör enligt handboken (Socialstyrelsen, 2015) ha högsta prioritet. Varje situation är unik vilket innebär att komplexiteten och graden av oro för barnet påverkar utredningens omfattning och socialnämndens tillvägagångssätt (Socialstyrelsen, 2015). Vidare beskrivs hur utredningsarbetet bör genomföras. Arbetet ska utföras så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Ett sätt att utreda är med stöd av handläggnings- och dokumentationssystemet ”Barnets behov i centrum” [BBIC] (Socialstyrelsen, 2018a). Barn och vårdnadshavare ska vara delaktiga och få information för att göra utredningsprocessen tydlig och förutsägbar. Andra informationskällor i utredningsarbete kan vara förskola, skola, barnhälsovård, tandvård etc. vid utredning som gäller barns behov av skydd eller stöd får socialtjänsten inhämta information utan samtycke från vårdnadshavare (SFS 2001:453). Samtal med barnet eller ungdomen är en avgörande del av utredningen och enligt Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller barn och unga (SOSFS 2014:6) bör socialnämnden träffa barnet såväl med som utan vårdnadshavare för att genom samtal och observation bilda sig en uppfattning om barnets situation. Barnet måste ges goda förutsättningar att framföra sina åsikter och samtalet ska anpassas efter barnets ålder och mognad (SFS 2001:453). Samtal med barn ställer krav på socialsekreteraren när det gäller kunskap, erfarenhet samt inlevelseförmåga och extra mycket när det gäller barn med särskilda behov (Socialstyrelsen, 2015). Enligt Grundbok i BBIC (Socialstyrelsen, 2018a) består bedömningen i utredningsarbetet i tre steg; bedömning av risk, bedömning av behov och bedömning av mottaglighet. Riskfaktorer i barnets liv ska viktas mot skyddsfaktorer för att ge en samlad bild. Riskprincipen ska tas i beaktande; ju högre risk desto större omfattning av insatser. I grundbok i BBIC (Socialstyrelsen, 2018a) betonas vikten av att beakta riskfaktorers kumulativa effekt alltså att ju fler risker desto högre blir den totala risken att utveckla psykosocial problematik. Vid bedömningen av behov analyseras vilka upprätthållande faktorer som finns för att kunna avgöra vilka förändringsbara riskfaktorer som ska vara i fokus för att på mest effektiva sätt möta behoven. Bedömning av mottaglighet handlar om att insatserna ska anpassas efter barnets och familjens förutsättningar för att bli så effektiva som möjligt. (Socialstyrelsen, 2018a)

Utredning och bedömning mynnar ut i beslut om behov av skydd eller stöd. Beslutet kan handla om behov av öppenvårdsinsats eller behov av placering. Om föräldrar eller en ungdom över 15 år inte samtycker till det socialtjänsten bedömer att det finns behov av måste

skäl för vård enligt lagen om vård av unga [LVU] vara uppfyllda för att insatsen ska kunna genomföras (SFS 1990:52). En utredning ska avslutas om det klart framgår att de berörda inte samtycker till insatser och skäl för LVU inte är uppfyllda. I dessa fall kan socialnämnden besluta att följa upp barnets situation (Socialstyrelsen, 2018a). När ett barn misstänks vara utsatt för ett brott kan särskilda krav ställas på handläggningen av ärendet. Exempelvis kan kontakten med familjen behöva planeras noga om den misstänkte förövaren är en familjemedlem och förundersökningssekretess råder för uppgifter gällande en förundersökning i ett brottmål. (Socialstyrelsen, 2015)

Socialsekreterarens roll och handlingsutrymme i barnavårdsutredningar

Enligt handboken används BBIC i 284 av 290 kommuner i Sverige (Socialstyrelsen, 2015). BBIC-konceptet är ett arbetssätt utvecklat för att underlätta ett behovsinriktat, systematiskt och strukturerat genomförande av barnärenden inom socialtjänsten. BBIC-triangeln används för att åskådliggöra barnets behov och de tre sidorna i triangeln består av barnets utveckling, föräldrarnas förmåga samt familj och miljö (Socialstyrelsen, 2015). Kopplat till varje område finns i grundbok i BBIC [grundboken] (Socialstyrelsen, 2018a) och metodstöd för BBIC [metodstödet] (Socialstyrelsen, 2018b) beskrivningar av risk- och skyddsfaktorer som ska vägleda i bedömning av sammanvägd risk för barnet. Metodstödet ger exempel på frågor som behöver besvaras. Det är upp till den enskilda socialsekreteraren att avgöra vilka delar av BBIC triangeln som ska ingå i utredningen och alltså ingen självklarhet att alla områden väljs ut (Socialstyrelsen, 2018b). Enligt handboken har socialsekreteraren både att förhålla sig till att utredningen är tillräckligt heltäckande för att en sammanvägd bedömning ska kunna göras och att utredningen ska utföras så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts (Socialstyrelsen, 2015). BBIC kan sägas vara ett gediget system med flertalet konkreta exempel inom olika områden på vad som är skyddande respektive riskfaktorer för barns utveckling utifrån dagens evidensbaserade kunskap. Socialsekreteraren kan ha god vägledning av BBIC i sitt utredningsarbete men i grundboken betonas den enskildes ansvar och egna bedömning (Socialstyrelsen, 2018a). Principen om barnets bästa är exempel på överväganden där tex. socialsekreterare inte har någon entydig vägledning i sin bedömning. I handboken (Socialstyrelsen, 2015) konstateras att barnets bästa inte definieras närmare i varken barnkonventionen, SoL eller LVU utan är en bedömning i varje unik situation. För att göra bedömningen ska vetenskap och beprövad erfarenhet beaktas, underlag hämtas in från närstående och yrkespersoner i barnets omgivning och det barnet själv ger uttryck för ska beaktas i enlighet med barnkonventionen. I grundboken (Socialstyrelsen, 2018a) beskrivs att tex. bedömningen av om ett barn bör placeras utanför

hemmet innebär flera svårigheter. Att inte ingripa kan innebära att situationen förvärras men å andra sidan kan en separation från syskon och föräldrar medföra risker för barnet. I dessa lägen är det enskilda handläggare/socialsekreterare och deras arbetslag som måste väga olika faktorer mot varandra och göra bedömningen av vad som kan förmodas vara barnets bästa (Socialstyrelsen, 2018a). Arbetet med barn och unga som riskerar att fara illa är enligt handboken (Socialstyrelsen, 2015) ett av socialtjänstens svåraste uppdrag där handläggaren hanterar komplexa sociala problem och gör kvalificerade bedömningar. Beslut som fattas kan innebära betydande ingripande i både berörda barns och föräldrars liv. Kompetensen hos socialtjänstens personal är avgörande för dessa komplexa beslut och bedömningar (socialstyrelsen, 2015). Enligt SoL (SFS 2001:453) ska socialnämnden använda handläggare som avlagt svensk socionomexamen eller annan relevant högskoleutbildning och socialnämnden ska ansvara för att personal har erfarenhet för uppgiften. Utöver relevant utbildning är det enligt handboken (Socialstyrelsen, 2015) också betydelsefullt att personal som arbetar med barnavårdsärenden har erfarenhet av detta utifrån svårighetsgraden inom den sociala barn- och ungdomsvården. Enligt Hultman et al. (2017) har det i Sverige uppmärksamats att kunskapen genom erfarenhet hos många socialsekreterare inom den sociala barnvården är låg utifrån att många är nyanställda. Även arbetsledare beskrivs ha relativt kort erfarenhet vilket enligt författarna sammantaget kan öka risken för bristande kvalitet i utredningar (Hultman et al., 2017). Östberg (2010) konstaterar att varken vetenskap eller lagstiftning ger tillräcklig vägledning för socialarbetare i deras beslutsfattande, där sammanvägningar av olika intressen kan bli nödvändiga och ska göras genom en professionell bedömning, där socialarbetare använder sitt handlingsutrymme, utifrån den kunskap som finns tillgänglig. Det är vanligt att olika intressen ställs mot varandra exempelvis kan kraven på rättssäkerhet, barns behov av skydd och önskan om samverkan med föräldrar hamna i konflikt vilket är exempel på den komplexitet socialsekreterare måste hantera i sina beslut (Östberg, 2010). Enligt Cocozza et al. (2007) har legala standards och definitioner ofta beskrivits som vaga vilket får till följd att socialsekreterare måste lita till sina egna värderingar och personliga tolkningar när de fattar beslut. Enligt Tham (2008) beskrivs socialsekreterare som arbetar med barnavårdsutredningar ha en av de svåraste och mest känslomässigt krävande uppgifterna inom socialtjänsten. Hur socialsekreterare inom barnvården upplever sin situation och sina arbetsvillkor finns det dock begränsad kunskap om (Tham, 2008). Mellan 2015–2017 gjordes en tillsyn av socialsekreterares arbetsmiljö som omfattade 50% av Sveriges socialtjänst (arbetsmiljöverket, 2018). Tillsynen fångade upp signaler på allvarliga ohälsosamma förhållanden i arbetsmiljön och i slutrapporten betonas

vikten av att förebygga psykisk ohälsa (arbetsmiljöverket, 2018). Även Tham (2008) konstaterar i sin avhandling att en ansträngd arbetsmiljö är vardag för många socialsekreterare. Både arbetsmiljöverket (2018) och Tham (2008) beskriver att obalans mellan krav och resurser tycks leda till psykisk ohälsa hos socialsekreterarna samt hög personalomsättning. Det finns med andra ord en hel del som tyder på en generellt hög arbetsbelastning för många socialsekreterare, men specifik information kring socialsekreterares upplevelser av att utreda barns våldsutsatthet har inte hittats. Utredningar kring barns våldsutsatthet är enligt både Tham (2008) och Socialstyrelsen (2015) komplexa och känslomässigt krävande. Bristen på specifik kunskap kring socialsekreterarnas upplevelser av arbetet med våldsutsatta barn kan sägas vara oroande. I dagsläget vet vi inte om socialsekreterarnas upplevelser får betydelse i bedömningsprocessen.

Utredningar och beslut inom den sociala barnvården kan innebära betydande ingrepp i barns, föräldrars samt hela familjens vardag, framtid och liv (Socialstyrelsen, 2015; Hultman et al., 2017). Till sin hjälp i arbetet med utsatta familjer har socialsekreterare lagstiftning, policys, riktlinjer, strukturerat arbetssätt och metodstöd. Ändå förefaller det finnas en hel del tolkningsutrymme vilket gör att enskilda socialsekreterares tolkningar och bedömningar väger tungt (Östberg, 2010; Cocozza et al., 2007). Trots komplexiteten i barnavårdsärenden, de konsekvenser beslut kan få i enskilda barns och föräldrars liv och att socialsekreterare delvis måste lita till egna tolkningar och omdöme i besluten finns begränsad kunskap om hur socialsekreterare faktiskt gör sina bedömningar. Enligt Östberg (2010) finns betydande kunskapsluckor gällande processens där det avgörs vilka ärenden inom den sociala barnvården som ska leda till insats och vilka ärenden som avskrivs utan insats. Preliminära resultat i projekt SAVE baserade på 565 avslutade barnavårdsutredningar gällande misstänkt våldsutsatthet från perioden 15 maj 2019 – 31 mars 2020 visar att sammantagen bedömning av risk för fortsatt våld i 59 procent (n=328) av 557 ärenden bedöms låg, 24 procent (n=135) mellan, 10 procent (n=54) hög och i 7 procent (n=40) oklar. Föreliggande studie undersöker processen då socialsekreterare gör sina bedömningar.

Syfte

Studien fokuserar på socialsekreterares bedömningar vid misstanke om barns våldsutsatthet och deras upplevelser av att arbeta med utredningarna. Syftet är att fördjupa kunskapen kring socialsekreterares upplevelser av att utreda barns våldsutsatthet, liksom tillvägagångssätt och förhållningssätt vid bedömningen av fortsatt risk för våld. Med upplevelse åsyftas de känslor och därtill kopplade reaktioner som uppkommer i arbetet. Förhållningssätt definieras som socialsekreterarnas sätt att relaterat till och interagera med

både människor förutsättningar och egna reaktioner i arbetet. Tillvägagångssättet undersöks utifrån hur avvägningar görs samt vilka ramar samt relationella aspekter som får betydelse.

Metod

Design

Utifrån syftet att fördjupa kunskapen kring socialsekreterares upplevelser av att utreda barns våldsutsatthet, liksom tillvägagångssätt och förhållningssätt vid bedömningen av fortsatt risk för våld, valdes en kvalitativ forskningsdesign. Syftet med den kvalitativa forskningen är, enligt Willig (2013) att beskriva och, om möjligt, förklara händelser och upplevelser, där deltagarna studeras inom deras eget verksamhets- och kunskapsområde. Den kvalitativa forskningsintervjun söker förstå världen från deltagarnas synvinkel och utveckla mening ur deras erfarenheter (Kvale & Brinkmann, 2009). Datainsamlingen genomfördes med hjälp av en halvstrukturerad intervju. Halvstrukturerad intervju innebär att proceduren är planerad och flexibel, där intervjuaren med frågor söker kognitivt klargöra deltagarnas upplevelser (Kvale & Brinkmann, 2009).

Studien genomfördes inom forskningsprojekt SAVE, inom vilket kvantitativa data samlats in i syfte att undersöka bedömningar av flickors och pojkars behov av stöd och skydd vid förstagsutredningar inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Urval

Deltagarna rekryterades via projekt SAVEs nätverk av medverkande värmländska kommuner. Ett informationsbrev med tillhörande samtyckesblankett (se bilaga A) författades och distribuerades till kontaktpersoner i nätverket som i sin tur förmedlade förfrågan vidare till socialsekreterarna. Deltagarna anmälde sedan själva sitt intresse. Urvalet kan sägas vara en kombination av tillgänglighets- och strategiskt urval (Farrugia, 2019) eftersom det både byggde på frivillig anmälan samt att rekryteringen strävade efter att i största möjliga utsträckning sprida deltagarna mellan medverkande värmländska kommuner.

Totalt intervjuades elva socialsekreterare från åtta kommuner. Deltagarna var mellan 23 och 34 år gamla, medianåldern var 28 år och medelåldern 28,7 år. Åtta av deltagarna hade tagit socionomexamen. Samtliga var anställda socialsekreterare inom kommunala, sociala barn- och ungdomsvården. Samtliga deltagare var kvinnor.

Procedur

Intervjustudien planerades systematiskt utifrån de sju stadier Kvale och Brinkmann (2009) redogör för; tematisering, planering, intervju, utskrift, analys, verifiering, rapportering. I tematiseringsstadiet förtydligades syftet med studien, kunskaper om forskningsämnet samt

intervju- och analysmetoder inhämtades och metoden halvstrukturerade intervju valdes. I planeringsstadiet utformades en intervjuguide (se bilaga B) innehållandes inledande frågor om roll och arbetsuppgifter, följt av två bredare frågeteman med underliggande frågor. De bredare temana titulerades ärende om oro för våld och bedömning respektive erfarenheter/upplevelser av att utreda barns våldsutsatthet. Guiden utformades för att i möjligaste mån svara upp mot studiens syfte, och innehöll ett antal givna frågor, fast gav samtidigt frihet att följa upp med relevanta följdfrågor för att få ett fylligt intervjumaterial. Frågor om roll och arbetsuppgifter rörde utbildningsnivå, arbetslivserfarenhet, ålder och egna arbetsplatsens arbetsmiljö.

Frågetema ärende om oro för våld och bedömning behandlade till exempel utredningsplanering, informationsinhämtning, bedömnings-metoder och instrument, tillvägagångssätt, dokumentation, upplevelse av träffsäkerhet i bedömningar samt åtgärder för att åstadkomma förbättringar. I frågetema erfarenheter/upplevelser av att utreda barns våldsutsatthet ingick frågor om till exempel upplevelse av arbete med våldsutsatta barn, klientkontakter, samtalsfärdigheter, hotfulla klienter, behovsmatchade insatser, yrkesetik. Intervjuguiden avslutades med en möjlighet att komplettera tidigare lämnade svar. En iterativ process svarade för utveckling av intervjuguiden, där intervjuerna utvärderades, förbättringsförslag diskuterades och vid totalt fyra tillfällen, varav det senaste var efter genomförande av fjärde intervjun, modifierades guiden för att öka studiens potential att uppfylla syftet.

Utöver intervjuguide upprättades en reflexiv journal för att i möjligaste mån medvetandegöra och därmed minska påverkan från egna föreställningar om undersökta fenomen samt för att så detaljerat som möjligt beskriva procedurer kring intervjuer, intervjuguide samt relevant information om intervjuarnas bakgrund och därmed öka studiens metodologiska transparens (Kvale & Brinkman, 2009).

Intervjuerna genomfördes på respektive deltagares arbetsplats, och lokal bokades av deltagarna. Intervjuernas längd varierade mellan 48 och 82 min. Total intervjutid var 10 h 49 min. Samtliga intervjuer genomfördes med en intervjuare och en respondent. Den ena av författarna genomförde sex av studiens intervjuer, den andra genomförde fem. Tidsperioden för genomförande av intervjuer var februari – mars 2020. Samtliga intervjuerna spelades in.

I utskriftsstadiet överfördes inspelat material till text med hjälp av uppspelningsutrustning och ordbehandlingsprogram. Enligt Kvale och Brinkmann (2009) är utskriften i lingvistiskt perspektiv en översättning från muntligt till ett skriftligt språk där konstruktionerna på vägen bygger på en rad bedömningar och beslut. För att minska ansvarig

översättares påverkan på transformationen följdes Transkriberingsregler för studenter och forskare (se bilaga C). Transkriberingsperioden pågick mellan 27 februari och 19 mars. Totalt antal transkriberade sidor var 236 stycken. All insamlad data avidentifierades under transkriberingen, vilket gör det omöjligt att knyta enskilda svar till enskilda deltagare eller till geografiska platser.

Databearbetning

Vid analys av intervjumaterialet valdes tematisk analys, och proceduren följde Braun och Clarkes (2006) sexstegsmodell.

Procedur i kort form

Steg 1 – bli bekant med materialet, steg 2 – påbörja kodning, steg 3 – klustra koder i preliminära teman, steg 4 – granska tematisering, steg 5 – definiera och namnge tema, steg 6 – rapport

I det första steget lästes samtliga intervjuer igenom i sin helhet för att därefter läsas igenom igen, där den andra genomläsningen syftade till att skapa en övergripande bild av innehållet, samt att släppa fokus på vår teoretiska förförståelse. Under läsningsförfarande antecknades initiala idéer gällande tendenser och teman i ett separat dokument. I nästa steg genomfördes en provkodning, där en hel intervju kodades tillsammans, och samsyn kring tillvägagångssätt nåddes, i de fall denna inledningsvis saknades. Tredje steget innebar en systematisk kodning av meningsbärande enheter. Efter väl genomarbetad gemensam kodning av första intervjun följde självständig kodning av två intervjuer vardera. Därefter jämfördes kodningen, skillnader diskuterades, ändringar infördes och samsyn uppnåddes. Därefter kodades resterande intervjuer självständigt för att i slutet av kodningsprocessen återigen jämföra, diskutera, ändra och enas. I nästa analyssteg klustrades koder i preliminära teman. När väl kodning och klustring var genomförd hade vi fyra huvudteman och 18 underteman. Då följde fjärde steget, där tematiseringen granskades genom en systematisk genomgång, där teman kontrollerades för intern homogenitet samt extern heterogenitet. Samtliga tveksamheter markerades, diskuterades igenom och ändringar genomfördes. Efter genomförande av fjärde steget hade vi fyra huvudteman och nio underteman. I syfte att öka interbedömarreliabilitet, genomfördes en testning av tematiseringen av en extern bedömare, genom att denne fick granska och jämföra kodning under respektive teman. Därefter producerades en tematisk karta. Den klustrings- och analysprocess som ledde fram till huvudteman och underteman visas i bilaga D, bilaga E, bilaga F samt bilaga G, där bilaga G visar slutlig tematisk karta. I femte steget beskrevs respektive tema utifrån innehåll, essens, samt koppling till frågeställning och sammanhang i syfte att skapa en struktur som visar på de

viktigaste och mest intressanta aspekterna i materialet. Teman namngavs och det sjätte steget, rapportskrivande, tog vid. För exempel från analysarbetet, se bilaga H.

Forskarnas bakgrund och förförståelse

Studien genomfördes som examensarbete på psykologprogrammet i Karlstad. Författarna har erfarenhet av arbete med barn och unga inom Region Värmland. En av författarna genom verksamhetsförlagd utbildning på barn- och ungdomspsykiatri och den andra genom arbete som psykologassistent på psykologmottagningen för föräldra- och barnhälsovård. Vi har båda egna barn. Frågan om samhällets förmåga att skydda barn från våld har varit aktuell för oss inom de verksamheter vi befunnit oss i samt i den nutida samhällsdebatten exempelvis utifrån fallet med ”lilla hjärtat”, en treårig familjehemsplacerad flicka som dödade efter att ha flyttats tillbaka till sina biologiska föräldrar (Sköld, 2020). Ovan beskrivna omständigheter tillsammans med den kunskap, om utvecklingspsykologi och effekter av trauma i barndomen, som vi tillägnat oss på psykologprogrammet, kan ha haft betydelse för val av syfte samt genomförd analys.

Reflexivitet och objektivitet

Inom kvalitativ forskning är den analys som produceras till del en produkt av den tolkning forskaren gör av deltagarnas upplevelser. Därav krävs reflexivitet i syfte att utforska forskarens inblandningsrisk i resultat och slutsatser (Willig, 2013). Under arbetet har vi dokumenterar egna föreställningar i en reflexiv journal (se bilaga I) och vi har eftersträvat reflexiv objektivitet i den meningen att vi reflekterat över egna bidrag till produktionen av kunskap (Kvale & Brinkmann, 2009). Analysarbetet har i möjligaste mån skett i små steg och har präglats av ett kontinuerligt granskningsförfarande, där vägval, oklarheter och slutsatser diskuterats och samsyn har uppnåtts.

Interaktionen mellan intervjuare och deltagare, och insamlad data, har sannolikt påverkats av intervjuarnas förkunskaper och antaganden om bedömnings påverkansfaktorer, där arbetsbelastning, hotfulla klienter och tabubelagda ämnen var fokusområden som i förhand valts ut som extra relevanta.

Att examensarbetet ingår i det större projektet SAVE bedöms ha påverkat deltagarnas tilltro, respekt och vilja att delta i intervjuerna, och därigenom stärkt relevansen i insamlad data. Risk finns att det större sammanhanget ökat deltagarnas försiktighet vid besvarande av frågor som upplevs röra rätt och fel i juridisk mening.

Validitet

Validitet i kvalitativ forskning korresponderar med den grad forskningen accepteras som rimlig, legitim och auktoritativ av läsaren, där läsaren kan referera till andra forskare,

beslutsfattare och yrkesutövare inom området (Smith, 2015). Nedan redogörs för denna studies validitet, enligt de kriterier som Smith (2015) erfordrar.

Känslighet inför sammanhang

Innebär enligt Smith (2015) att forskaren besitter och uppvisar kunskap om existerande forskning, kunskap om deltagarna och deltagarnas situation, kunskap om datainsamlings- och analysmetoder samt känslighet med avseende på data, vilket innebär att forskaren arbetar induktivt, och låtar data styra processen.

Denna studie inleddes med en intensiv inläsningsperiod, där författarna tog del av tidigare forskning i ämnet med särskilt fokus på socialsekreterares arbetsmiljö, riktlinjer vid bedömningar, samt utmaningar i yrkesutövning. De kvantitativa resultaten från projekt SAVE gick igenom och ansvarig forskare intervjuades i syfte att stärka förkunskapen.

Genomarbetad analys

Innebär enligt Smith (2015) att alla steg i analysen är genomförda och har följt föreliggande riktlinjer. Studien har genomgått alla steg i tematisk analys, såsom den presenteras i Smith (2015). För säkerställande av kvaliteten i analysgenomförandet har Braun och Clarkes (2006) femtonpunktschecklista använts och samtliga punkter bockats av.

Genomskinlighet/transparens

Enligt Smith (2015) innebär kriteriet transparens att läsaren ska förstå vad som gjorts och varför. Det ska finnas tydliga beskrivningar och det ska framgå varför slutsatser dragits. Redogörelse för studiens transparens redovisas under stycke Reflexivitet och objektivitet.

Koherens

Enligt Smith (2015) ska studien hänga ihop och uppvisa en helhet. Studiens syfte har legat till grund för intervjuguide och urval. Materialet har systematiskt analyserats och lett fram till övergripande och underliggande teman, som i möjligaste mån svarar upp mot syftet. Slutligen har rapport sammanställts, inklusive resultat som svarar upp mot syftet.

Resultatens betydelse/nytta

Se stycke nyttjandekravet nedan.

Forskningsetiska överväganden

SAVEs etikansökan, där denna studie är ett delprojekt, blev godkänd av Etikprövningsmyndigheten 2019-03-12 (dnr 2019-01231). De råd som ges i God forskningssed (Vetenskapsrådet, 2017) låg till grund för upprättande av forskningsplan samt genomförande av föreliggande studie. I tillägg har studien följt principerna i Helsingforsdeklarationen, där en av de grundläggande principerna är att omsorgen om individen alltid måste gå före vetenskapens och samhällets intressen (Vetenskapsrådet, 2017).

Samtyckeskravet

Deltagarna informerades om studien via informationsbrev, där förfrågan om medverkan inkluderades. För medverkan i studien meddelades skriftligt samtycke. Medverkan i studien var frivillig och deltagarna upplystes om sin rätt att när som helst avbryta medverkan, såväl under perioden fram till genomförd intervju som under genomförande av intervjun.

Konfidentialitetskravet

Insamlad data hanterades av ansvariga studenter till dess uppsatsarbetet godkänts och betyget registrerats i Karlstads universitets studieregister för att sedan lagras så att obehöriga inte får tillgång till data. Karlstads universitet var, och är tillsvidare, personuppgiftsansvarig. Medverkande hade rätt att gratis få ta del av samtliga uppgifter om hen som hanterades och vid behov få eventuella fel rättade. Medverkande hade även rätt att begära radering, begränsning eller att invända mot behandling av personuppgifter, och det fanns möjlighet att inge klagomål till Datainspektionen. Enligt nyttjandekravet kommer resultatet inte kunna användas för att ändra eller påverka redan fattade beslut.

Vid transkriberingen av materialet togs identifierande uppgifter bort. I ett fåtal fall transkriberades inte utsagor, av mindre betydelse, i syfte att tillgodose konfidentialitetskravet.

Nyttjandekravet

Enligt Östberg (2010) är kunskapsluckorna stora vad gäller inflödet av ärenden, samt den sorteringsprocess som gör att vissa anmälningar och ansökningar avskrivs, medan andra går vidare till utredning, därefter avskrivs eller leder till insatser/åtgärder. Utifrån detta bedöms aktuell studie vara till nytta, då den ger ökad kunskap om genomförande, bedömningar och beslutsfattande i barnavårdsutredningar som kan användas i utvecklings- och förbättringsarbeten inom den sociala barn- och ungdomsvården, och på sikt förväntas detta bidra till positiva effekter för barn och ungdomar som kan vara i behov av stöd och skydd, genom ökad kvalitet i utredningsarbetet.

Resultat

Utifrån syftet att fördjupa kunskapen kring socialsekreterares upplevelser av att utreda barns våldsutsatthet, liksom tillvägagångssätt och förhållningssätt vid bedömningen av fortsatt risk för våld, genomfördes elva intervjuer med elva socialsekreterare. Tematisk analys av dessa intervjuer ledde fram till fyra huvudteman: *ett krävande och givande arbete, att hantera andra och sig själv i en komplex verklighet, när barnets liv måste graderas utifrån risk samt barnet tappas bort*. Det första temat avhandlar socialsekreterarnas upplevelser av att arbeta

med våldsutsatta barn. Det andra temat fokuserar på hur socialsekreterarna förhåller sig till egna upplevelser, människor de möter och sin arbetssituation. Det tredje avhandlar tillvägagångssätt vid bedömning av fortsatt risk och kontexten runt detta, som har betydelse för bedömningen. Det fjärde beskriver hur socialsekreterarnas anpassningar till en rad faktorer får betydelse för vilket fokus barnet får i utredningarna. Varje huvudtema har underteman. Samtliga teman redovisas i tabell 1 nedan.

Tabell 1. Presentation av teman

Huvudtema	Undertema
Ett krävande och givande arbete	Det som ger glädje och kraft att fortsätta När det känns svårt
Att hantera andra och sig själv i en komplex verklighet	Att se människan När barnperspektivet får råda Att hantera när det känns svårt
När barnets liv måste graderas utifrån risk	När systemet, rutiner och resurser sätter krokben Svårigheten i att sätta ner foten
Barnet tappas bort	Blir barnets historia hörd? Hur relationen mellan vuxna riskerar att osynliggöra barnet

Ett krävande och givande arbete

Det framkommer i samtliga intervjuer att arbetet med barn som riskerar att fara illa är engagerande och att det framförallt till en början kan vara svårt att släppa arbetet när dagen är slut. Den belastning det innebär att få vetskap om ett barns utsatthet tycks vägas upp av möjligheten att göra skillnad och gemenskap samt stöd från kollegor och chef.

Det som ger glädje och kraft att fortsätta

Att få uppleva hur situationen för ett barn i en familj förbättras verkar ge tillfredsställelse och få arbetet att kännas meningsfullt.

Barn där det har bekräftats en våldsutsatthet men det har funnits en mottaglighet hos familjen. Som har ändå kunnat se att ok vi blev inkopplade, det blev en kris för familjen, det blev en kris för barna men det ledde till nånting bättre. Och det är himla fint.

Socialsekreterarna beskriver svårigheterna i att bedöma vad som är det bästa för ett barn och familjen. De är medvetna om att deras beslut kan få genomgripande konsekvenser för familjerna de träffar och betonar vikten av att inte vara ensamma i beslutfattandet.

Det är väldigt viktigt tror jag att man reder ut också vad man kan göra och vad man inte kan göra liksom nej men att man får diskutera och man hjälper varann och säger att vi har, vi har gjort det vi kunnat eller vi kan inte göra mer.

Kollegorna upplevs som en avgörande källa till stöd i arbetet samt trivsel på arbetsplatsen. En deltagare beskriver att ”Kollegorna är helt underbara, och det underlättar så mycket för att jobbet är så tufft”. En annan deltagare förklarar att ”I såna här ärenden så är man alltid två när man sitter och det gör ju en trygg”.

I flera intervjuer beskrivs samarbetet med kollegorna innebära att socialsekreterarna i liten utsträckning känner sig osäkra på besluten de fattar. En närvarande och tillgänglig chef beskrivs som en förutsättning för en välfungerande arbetsplats samt ett stöd vid avgörande av svåra frågor. En deltagare beskriver att ”Sen har vi chefen nära och tillgänglig, tack och lov, alltså det känns jätteviktigt”.

När det känns svårt

Socialsekreterarna beskriver genomgående känslor av frustration och maktlöshet i arbetet med våldsutsatta barn. En av deltagarna upplever att det är ”Extremt dränerande liksom, jamen psykiskt dränerande så. Vissa dar är ju värre än andra, men man blir ju så trött”. Det framgår tydligt att jobbet ofta är känslomässigt påfrestande.

[...] landar det ofta i en känsla av otillräcklighet, maktlöshet. Eh, men sen också oro över hur barnet faktiskt har det, eh alltså gnagande oro liksom som finns där. Eller rentutav ont i magen för att det här känns inte bra alltså.

En känsla av att inte kunna göra tillräckligt, att inte kunna hjälpa barnet beskrivs återkommande och undran över hur barnet har det samt vad som händer hemma. Flera socialsekreterare återkommer till situationer där de är säkra på att barnet inte har det bra men att tvångsåtgärder inte är möjliga och vilka känslor det väcker. En deltagare reflekterar över barnets situation ”[...] inte har det bra, men inte tillräckligt dåligt, det är en tung känsla kan jag tycka”. En annan deltagare reflekterar över känslan av otillräcklighet ”Nånting, det här att försöka vända sig ut och in utan att man ändå inte kommer någonstans”.

De socialsekreterare som har kort erfarenhet av arbetet förefaller ha svårast att koppla av från jobbet. Stressnivån beskrivs som högre, frågor om att orka med arbetet i längden och sätt för att hantera situationen är aktuella.

Ett tag så vaknade jag varenda natt, klockan fyra, och bara låg och funderade på vad jag skulle säga i nästa möte, sådana saker. Men, jag tror att det är för att jag är ny också, jag får hitta strategier för hur jag ska, och det har jag väl gjort litegrann, så, skriver checklistor och så.

Även de som arbetat längre med våldsutsatta barn beskriver att jobbet stundtals innebär betydande påfrestningar och inkräktar på livet utanför arbetet. Det är ofta kopplat till hög arbetsbelastning.

[...] jag kan se skillnad på när man har väldigt många tuffa ärenden på samma gång. Då är det mycket tankar som cirkulerar, gjorde vi rätt bedömning? Det här och det här och det här måste jag göra, eh. Då är det generellt mycket som man tar hem för då blir det lite övermäktigt många gånger.

Att hantera andra och sig själv i en komplex verklighet

Det framkommer tydligt av intervjuerna att socialsekreterarna har en mängd omständigheter och faktorer att navigera i under en barnavårdsutredning. Det handlar till t.ex. om att förhålla sig till människorna de möter, till systemet de arbetar i samt till sina egna upplevelse och de känslor som uppstår i situationerna.

Att se människan

Socialsekreterarna betonar vikten av förståelse för människorna de möter i sitt arbete. Respekt och ödmjukhet inför enskilda individer nämns av många och förefaller vara en viktig del av förhållningssättet i arbetet. En deltagare berättar ”Att lyssna, både på barnen och dom vuxna, och då även lyssna på den som har utfört våldet, för att, jag tror inte att dom som utför våldet gör det för att dom är elaka”.

I flera intervjuer beskrivs att ett ödmjukt förhållningssätt är särskilt viktigt eftersom det finns en generell misstro mot socialtjänsten hos många av klienterna. Socialsekreterarna får förhålla sig till uppfattningen ”att socialtjänsten är ute efter att ta ifrån mig mitt barn” vilket beskrivs kan bli ett hinder i arbetet. Förståelse verkar bli en nyckel till att bygga upp ett förtroende hos klienterna. ”Tydlig och respektfull, alltså känna ett gott bemötande, eh, att man ska se oss som en hjälp, och inte som dom som tar barn”.

När barnperspektivet får råda

I flertalet intervjuer framkommer ett tydligt barnperspektiv och fokus på barnet under inledningen av en utredning. När en orosanmälan om våld inkommer måste situationen ses över i stort sett omedelbart och det behöver avgöras om barnet/barnen är i behov av omedelbart skydd. I detta skede beskriver socialsekreterarna att fokus är bedömning av hur situationen ser ut för barnet, vad som hänt, är våld frekvent förekommande, på vilket sätt och

finns någon som skyddar. Inledningsfasen beskrivs ofta som något rörig och att socialsekreterarna då arbetar minst två tillsammans tills att situationen lugnat ner sig. En skyddsbedömning och säkerhetsplanering genomförs. En deltagare berättar att ”Direkt så i början av utredningen, så vill man ju se till att barnet är skyddat. Det är ju prio. Behöver det skydd idag”.

Flera socialsekreterare beskriver tankar kring vilka konsekvenser det kan få för barnet att berätta om missförhållanden hemma.

Sen får man ju alltid väga hur mycket barnet ska bära en sanning, alltså för att det inte ska bli en utsatthet i sig, att ensam bära på den, så får man ju nånstans trygga barnet i det då, för det är ju ändå viktigt att dens berättelse blir lyssnad på, så det är en väldigt svår avvägning.

De reflekterar över hur negativa effekter för barnet kan minimeras och hur viktigt det är att bekräfta det de får veta samt tydliggöra vilka beteenden från vuxna som inte är acceptabla.

Jag tror att både jag och mina kollegor har väldigt fokus på att bekräfta barnet i att det som händer är inte ok, att ingen får bete sig så mot dig, och det här är ingenting som du ska acceptera, och vi står på din sida, vi ska hjälpa dig i det här, och vi ska försöka hjälpa din familj.

Intervjuerna tyder på att ett barnperspektiv råder till en början när en anmälan om oro för ett barns våldsutsatthet hanteras av socialsekreterarna. Det finns dock indikationer på att fokus riskerar att förskjutas under utredningens gång vilket vi återkommer till under temat ”barnet tappas bort”.

Att hantera när det känns svårt

Intervjuerna ger en hel del information om hur socialsekreterarna försöker hantera de krav och de känslor som uppkommer i arbetet. En generell tendens är att deras olika strategier förefaller syfta till att tona ner och dämpa negativa känslor. Något som framkommer i vissa intervjuer är att berättelserna om det svåra som barnen har upplevt till slut blir en slags vana. Det beskrivs som en avtrubbning som både kan vara hjälpsam och lite skrämmande.

[...] ja, det blir lättare då för jag känner, alltså man känner igen det, man vet lite mer hur man ska agera liksom, det går lite mer på rutin vissa saker, så det är ju både, både en bra grej, men också en fara i att det blir för vardags, liksom att man inte reagerar alls.

Ett annat sätt att dämpa sina negativa känslor som framkommer i flertalet intervjuer är att resonera med sig själv och kring vilket ansvar som är möjligt att ta samt vad som är möjligt att göra.

Samtidigt brukar jag tänka att barnet har åtminstone sett att någon, någon har försökt, och det kanske växer, eller väcker ett hopp om att man har sått ett frö hos föräldrarna att det här är inte ok som ni håller på med. Sen får man i sådant fall hoppas att det kommer tillbaka som ett ärende igen, och att de antingen blivit mer motiverade till frivilligt, eller så har det kommit upp något mer som gör att man faktiskt kan omhänderta barnet.

För att stå ut med vetskapen om att ett barn kanske inte får den hjälp det behöver tycks det underlätta att påminna sig om ramarna som sätter begränsningar kring vad som går att göra och på så sätt minska ansvarsbördan på sig själv. ”Nu har jag väl mer sagt det att jag gör det jag kan. Sen kan jag inte styra allt vad som händer hemma”.

Det förefaller också vara avlastande att påminna sig om att de bedömningar som gjorts är färskvara och bygger på den då tillgängliga kunskapen om situationen.

[...] man måste landa i att, ok, den bedömningen gjorde jag då med den information jag hade där och då, eh, så måste man försöka landa i den, för om det händer någonting sen, jamen, ok, jag visste inte det, utan jag gjorde den bedömningen där och då, ehm, så att, ja, det är tufft. För att man jobbar ju med människor, och det är inte, det händer saker, ja.

När barnet liv måste graderas utifrån risk

Att utreda och göra en bedömning gällande våldsutsatta barn handlar om att skapa sig en bild av barnets sammanhang och hela liv för att sedan reducera ner allt det till en graderad risk gällande att fara illa. Insamlade data tyder på att socialsekreterarna under sina utredningar tvingas anpassa sig till en verklighet, där resurser i form av tid, insatser och personal i många fall inte räcker till för att möta behoven.

När system, rutiner och resurser sätter krokben

I intervjuerna framkommer att anpassning till brist på resurser är vardag, och socialsekreterarnas beskrivningar tyder på att resursbristen påverkar tillvägagångssätt vid barnavårdsutredningar, bedömningar och beslut om insatser. ”Man kanske hade önskat 4 barnsamtal, nu har vi ju kanske max 2, max 3 barnsamtal”.

Det är bristen på olika insatser, tror jag. Så känns det här i alla fall, att det är, vi vet inte vad vi ska göra, om det, om det inte funkar med dom insatser vi har. Vi har ingen stor insatsbank som vi bara kan plocka fram det som behövs, och det är svårt att göra, få till individuella insatser också.

Socialsekreterarna belyser behovet av att utöka möjligheterna att hjälpa, till exempel genom att kunna besluta om insatser riktade mot barn, såväl som insatser riktade mot förövare. En deltagare berättare ”Alltså det finns inget bra stöd för barn som varit utsatta för våld”. En annan deltagare säger ”Jag vill ha mer resurser till att arbeta med insatser”. Socialsekreterarna tycker även att ”De insatser vi har syftar ju i regel till att flytta på dom som är utsatta och inte jobba med den som utför och det är ju ett massivt problem”.

Enligt en klar majoritet av intervjuade Socialsekreterare saknas standardiserade metoder för bedömning av fortsatt risk för våld. Avsaknad av bedömningsinstrument riskerar få till följd att ärenden med samma risknivå bedöms och graderas olika. En deltagare säger ”Det är svårt, man gör ju inte alltid rätt bedömningar heller det, så är det ju”. En annan anser att:

Det ska ju inte bero på vilken socialsekreterare man får, vart ärendet hamnar, och så tror jag, alltså, utan att någon egentligen vill det, att så är det nog, överallt i alla kommuner. Vissa barn träffar sin socialsekreterare en gång och vissa träffar fem gånger, även om det är samma typ av ärende.

Socialsekreterarna ger en tydlig och samstämmig viljeyttring gällande implementering av ett ändamålsenligt bedömningsinstrument. ”Det är klart att det vore bra om man hade, jamen kanske någon standardiserad metod eller instrument för hur man ska, ja, få mer fakta eller få mer liksom så men inget jag kommer på just specifikt så”. ”Det är klart att man önskar att kunna ha ett tryggt bedömningsinstrument som är nästan poängsystem, liksom att man kan ja, eh. Ja det är klart att man önskar det”.

Ett flertal av deltagarna beskriver en arbetsmiljö med hög arbetsbelastning, vilket har negativ, begränsande påverkan på deras önskade tillvägagångssätt vid utredning. Några av beskrivningarna lyder ”Högt inflöde och ganska lite personal vilket blir att man hamnar ganska ofta i dom här akuta situationerna”. ”För det är ju lätt att det blir, jamen stressigt och mycket och så hinner man inte tänka till, och så blir det inte bra förutsättningar”. ”Ganska problematiskt kring arbetsmiljön under ganska lång tid... på grund av hög arbetsbelastning och liknande”.

Förutom att påverka tillvägagångssätt får den höga arbetsbelastningen konkreta effekter på utredning, beslut om insatser och uppföljning. Deltagarna beskriver situationen ”Sitter man i sista sekund och så kanske man inte är helt på det klara med bedömningen, och så ska

utredningen vara klar, och så då snabbt ska man komma på något”. ”Jag kanske tappar bort något som någon förälder har sagt som är viktigt för den bedömningen, ehm, jamen glömmet bort något”.

En svag majoritet av deltagarna berättar att de, i sin yrkesutövning, blivit utsatta för direkta, eller indirekta, hot. Ett flertal beskriver en tuff, fast snabb tillvänjning, där hoten inledningsvis upplevs tärande för att efter en tid inte längre upplevas lika allvarliga. Två beskrivningar lyder ”Jag var väldigt rädd i början”. ”Det händer att dom rusar härifrån eller liksom ställer sig upp och börjar skrika. Men inte så mycket mer än så. Skriker och springer”.

En tydlig majoritet av socialsekreterarna beskriver bristfälliga säkerhetsrutiner. Vetskap saknas om hur larmsystemen fungerar och/eller hur de ska agera vid larm, och ett flertal av mötesrummen, där de tar emot klienter saknar larm. Larm bärs sällan eller aldrig. ”Vi har, vi har larm, eh, sen vet inte jag vart dom larmen finns. Om man säger så”.

Att klienters hot skulle påverka bedömningar skattas vara av marginell betydelse sett till insamlade data, även om det finns enstaka exempel, där Socialsekreterarna identifierar risk för påverkan. ”Alltså, är man orolig för att, att en klient ska bli arg eller hotfull, då är det klart att man kan göra en annan bedömning”.

Det tycks föreligga en stor osäkerhet i synen på om en polisanmälning, sett till helheten, hjälper eller stjälper situationen för det misstänkt våldsutsatta barnet. ”Jag har vart med och gjort alltså i ärenden när det liksom har vart att vi har gjort bedömningen att inte göra polisanmälan utifrån att vi ser att det skulle kunna förvärra situationen för barnet”.

Att förundersökningssekretessen medför en försvårande omständighet för socialsekreterarnas vittnar en majoritet av respondenterna om.

Då är det ju alltid, naturligtvis, svårare. Då behöver vi ju ha en kontakt med polisen också, utifrån att den personen kanske ska in på förhör, och då får inte vi röja detaljer och så där, så ibland är det ju också så att man behöver att vänta med att informera den ena vårdnadshavaren.

Genomgående visar socialsekreterarna en osäkerhet kring hur de ska agera gällande om de ska polisanmäla eller ej, och beslut fattas i stor utsträckning utifrån egna tidigare erfarenheter i kombination med rekommendationer från Barnahus.

Då försöker jag hålla det så, jamen öppna frågor, ta reda på så mycket information som möjligt, och sen så ringer man ju barnahus då, och bollar med dom, och då då så blir det, nej, det här är absolut inte någonting som behöver anmälas.

Svårigheten i att sätta ner foten

I enlighet med Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4) ska Socialnämnden bedöma barnets fortsatta risk att utsättas för våld. I barnavårdsutredningar ska denna risk graderas. Vår studies resultat visar att ett flertal av intervjuade Socialsekreterare inte alltid gör bedömningen och/eller inte är medvetna om föreliggande skall-krav. ”Fortsatt våldsutsatthet den, den finns inte med på det sättet i själva utredningen”.

Hos vissa socialsekreterare tycks bedömningen om fortsatt risk att utsättas för våld sammanblandas med den generella risken att fara illa. ”Man gör ju en liksom riskbedömning om barnet ska fortsatt fara illa men det kan ju handla om jättemånga saker i utredningen. Men specifikt för våld tror jag faktiskt inte att jag har skrivit”.

Till syvende och sist ska socialsekreterarnas utredningar mynna ut i en bedömning av fortsatt risk för våld. Insamlad data tyder på att ospecifika rutiner och ramar i bedömningen gör att socialsekreterarnas val av fokus blir styrande. I kombination med brist på bedömningsinstrument och viss brist på kunskap, gällande tillvägagångssätt vid analys samt bedömning, förefaller flertalet socialsekreterare uppleva osäkerhet i bedömningsprocessen.

Just kring den upp... risk för återupprepat våld. Den har inte jag fått till mig att det är någon sån här särskild gradering eller någonting, utan mera så här, mer ja eller nej typ, finns det risk, eller finns det inte risk, typ.

På den direkta frågan om hur det faktiskt går till när den samlade bedömningen av barnets hela situation ska graderas till fortsatt risk för våld visar socialsekreterarna påtaglig osäkerhet rörande tillvägagångssätt vid bedömning. ”Ja, bra fråga. En fruktansvärd fråga, hur. Jag förstår inte hur nånting som jag ändå gör så ofta kan va så svårt att besvara. Eh, ja det blir ju nånstans att väga det”.

Intervjuerna tyder på att socialsekreterarna ofta hamnar i graderingen att risken för barnet är något förhöjd. ”Ja det kan ju va både något förhöjd eller, ja något förhöjd är det ju oftast där”.

Den osäkerhet i tillvägagångssätt som präglar analys och bedömningar blir än mer påtaglig, då det kommer till hedersrelaterat våld. Socialsekreterarna beskriver en försvårande omständighet, då det finns risk att det är flera förövare och det ökar osäkerheten i bedömningsmomentet.

Framförallt om man tänker hedersrelaterat, då tänker jag att då är det verkligen... där är det ju verkligen att väga på en hårsman, alltså den bedömningen vi gör på dagen, kan ju vara det som påverkar, verkligen, resten av livet.

Flera av socialsekreterarna hamnar ofta i en avvägningssituation, där skyddsfaktorer identifieras och används för att neutralisera riskfaktorer. Socialsekreterarna visar en tendens att vilja betrakta riskbedömningsskalan som en ekvation som ska lösas och/eller balanseras, och de tycks ofta hamna i en kartläggning där de strävar efter att låta skyddsfaktorer neutralisera riskfaktorer.

Det är väl dom här som finns i BBIC, alltså vad det finns för, jamen vad man ser för riskfaktorer och för skyddsfaktorer där. Ja, för om det, ett barn som har blivit utsatt av en förälder då kan ju den andra föräldern träda in och säga men ok, jag skyddar. Då blir ju det ett skydd liksom som minskar.

Barnet tappas bort

Samtliga intervjuade socialsekreterarna i föreliggande studie visar ett betydande engagemang och en genuin vilja att bidra till bättre förutsättningar för de barn de träffar i sitt arbete. Trots detta finns en tendens som tyder på att fokus på barnet försvinner under det utredningsarbete som syftar till att tillvarata dess intresse.

Blir barnets historia hörd?

De flesta av socialsekreterarna betonar betydelsen av att skapa en tillitsfull relation till barnen de möter för att ge förutsättningar för barnet att berätta om sin situation. De beskriver att det behövs många samtal med barnen men att det många gånger endast finns möjlighet till ca 2-3 samtal. ”Men också för att skapa den tryggheten för barnen behöver man nog träffa dom ganska intensivt och det har vi inte riktigt tid med”.

Socialsekreterarna beskriver att det är varierande hur väl de når fram till barnen utifrån de relativt få samtal de har möjlighet till och andra informationskällor, exempelvis föräldrarna, blir därför viktiga. När det gäller små barn, under tre år, uppges att samtal inte är möjligt utan observationer av barnet tillsammans med omsorgspersonerna är det oftast använda alternativet. Något de flesta socialsekreterarna önskar mer och bättre förberedelse för är samtal med barn.

Och för att kunna möta barnets svar. Man är ju beredd när man frågar, men, men att man behöver få ytterligare, liksom, handledning och kunskap i det, för det, när man väl står inför det så är det inte så lätt.

De flesta uppger att de har fått lära sig på egen hand genom arbetet eftersom de upplevt att utbildningen i begränsad utsträckning innehöll moment gällande samspel och samtal med barn. ”Det är ju nånting som generellt som jag tycker att liksom socionomutbildningen ändå saknar”.

En svårighet i barnavårdsutredningarna beskrivs vara när omsorgspersonerna helt förnekar att familjen har problem. Barnet kan ha berättat att våld förekommer eller visat symtom som fått omgivningen att agera. Om tecknen inte är tillräckligt tydliga eller barnets berättelse är svår att styrka och föräldrarna inte känns vid våldet kan det vara svårt för socialsekreteraren att agera eller att kunna göra en bedömning. Det uppstår svårigheter när socialsekreteraren har uppfattningen om att något inte är bra i familjen, barnet har berättat något men det går inte att få fatt i tillräckligt konkret information.

Och skulle det vara så att det är några som absolut inte vill ha hjälp och säger att det här inte har hänt, och vi inte ens får fram vad omfattningen har varit, då står vi ju i ett problem, för då är det väldigt svårt att avgöra det, så ibland så hamnar man i det också att det går inte att bedöma.

Ord står mot ord och om omständigheterna inte är tillräckligt allvarliga för tvingande åtgärder ger barnets berättelse inte upphov till några insatser.

Det är ju här det blir de här gråzons, när vi inte riktigt får fatt på nånting och att då kan man som socialsekreterare känna att det blir en maktlöshet inför situationen. Jag får inte fram nånting och jag har inga verktyg för att hjälpa till. För att göra situationen bättre.

Intervjuerna tyder på att barnets historia riskerar att inte berättas eller att inte lyssnas på eftersom omsorgspersoner förnekar det som berättas, att resurser saknas för att bygga upp en tillitsfull relation mellan barnet och socialsekreteraren samt att socialsekreterarna inte fått tillräckliga förutsättningar att tillägna sig kompetens i barnsamtal.

Hur relationen mellan vuxna riskerar att osynliggöra barnet

Om barnets omsorgspersoner är mottagliga för insatser beskriver socialsekreterarna ofta det som en betydelsefull skyddsfaktor. Hur kontakten med omsorgspersonerna upplevs under utredningens möten beskrivs väga tungt vid bedömningarna. När omsorgspersonerna tillstår att de har problem med att hantera barnet och säger sig ha en vilja att förändra situationen förefaller just det att hamna i fokus. ”Det jag känner är att, har de tagit emot insatser så leder de oftare till att vi gör en bedömning att risken är lägre”.

Om det är föräldrar som tydligt visar ånger, och själva vill ha hjälp, och kommer med förslag, då kanske det blir lite, alltså en riskbedömning blir ju lägre risk då, för att här finns det motivation, en

önskan till förändring. Samtidigt som, man får ju aldrig sätta att det inte finns någon risk, men att det ändå är en positiv grej att dom vill.

Respondenterna beskriver att risken att barnet utsätts för ytterligare våld ofta bedöms som lägre i den stund omsorgspersonerna uttalar att de är medvetna om sina brister. Socialsekreterarnas oro sjunker betydligt när omsorgspersonerna uppfattas som samarbetsvilliga och hjälpsökande. ”Då blir ju jag lugnare. Om dom tar emot stöd”. ”Dom allra flesta fall minskar oron i alla fall efter att vi har utrett lite granna”.

Något som nämns i de flesta intervjuer är att vissa utvalda personer ”trygghetspersoner” används för att fungera som en trygghet för ett barn som utsatts för våld. Det kan handla om att om en vuxen i familjen utövar våld ska den andra hålla uppsikt på detta och trygga barnet. ”Är det tex. att barnet är utsatt av en förälder så vill man ju få den andra föräldern om det finns nån att vara vaksam på det”. ”Om det är mamma som är förövaren, kanske man tänker att pappa ändå, alltså att, den ändå kan vara en trygg person för barnet”.

Utifrån intervjuerna förefaller socialsekreterarna lägga en hel del tillit och samtidigt ansvar på den person som betraktas som barnets trygghetsperson. Det verkar gälla även om denne vuxna lever i relation med den våldsutövande vuxna.

Ett barn varit utsatt för våld i hemmet, då, liksom, om det är där förövaren finns, så är det ju ganska ofta som vi tänker att då behöver det kanske finnas någon annan i hemmet som, liksom, tryggar upp situationen, eh, eller att barnet väldigt tydligt vet vad den ska göra om, om det känner sig hotat eller så igen.

En trygghetsperson kan också vara en person utanför familjen, ofta en nära släkting, som ska besöka familjen minst en gång om dagen för att stämma av och tillse att barnet har det bra. ”Det kan va att man tillsätter någon säkerhetsperson, någon mormor som är där och kollar varje dag eller liknande”.

Trygghetspersoner som ett sätt att trygga barnets behov beskrivs av de flesta socialsekreterarna under intervjuerna. Gemensamt för både föräldrarnas samarbetsvilja under utredningen och användandet av trygghetspersoner är att det blir genom socialsekreterarens kontakt med de vuxna runt barnet som information inhämtas och barnets intresse ska tillgodoses. Barn behöver utifrån sin mognadsgrad företrädas av vuxna i olika utsträckning. Med detta sagt framträder genom intervjumaterialet en bild av att fokus under en barnavårdsutrednings riskerar att förskjutas från direkt fokus och informationsinhämtning genom barnet till socialsekreterarens kontakt med de vuxna runt barnet. Sammantaget med att barnets egen historia, som beskrivs ovan, inte ges tillräckliga förutsättningar att berättas och

ibland helt förnekas av omsorgspersonerna kan detta innebära att barnets behov och intressen faktiskt tappas bort.

Diskussion

Diskussionen förs inledningsvis under varje huvudtema, som i rubriken kopplas till relevant del av syftet. Vidare behandlas rubrikerna huvudsakliga fynd och praktiska implikationer, jämställdhets och mångfaldsaspekter, metoddiskussion och slutligen slutsats.

Ett krävande och givande arbete – socialsekreterarnas upplevelser

Studien har syftat till att fördjupa kunskapen om socialsekreterarnas upplevelser och erfarenheter av att utreda barns våldsutsatthet. En kartläggning som visat på stor variationsbredd, fast med många gemensamma drag hos alla socialsekreterare. Inom undertema *Det som ger glädja och kraft att fortsätta* framkommer att de har gemensamt att de visar engagemang för tilldelad uppgift, för sin arbetsplats, sina kollegor och inte minst för de klienter de träffar. De uttrycker en tydlig drivkraft i att vilja göra gott, och de finner stor glädje i att göra skillnad, att få uppleva hur situationen för ett barn förbättras. Det kollegiala stödet lyfts av alla respondenter som en avgörande källa till trivsel och trygghet. De positiva omdömena gäller såväl medarbetare som chef. Stödet upplevs väsentligt för att minska otrygghet vid beslutsfattande. Det är avlastande att inte vara ensam. Stödets främsta funktion riskerar dock bli en minskad risk att göra fel, och i förlängningen en minskad utsatthet om det skulle bli fel. Det är bekvämt för individen att ha delat ansvar. Huruvida stödet bidrar till att öka möjligheten att göra rätt är mer tveksamt. Tryggheten i besluten tycks inte komma av att beslutsunderlagen är mer solida, utan snarare av det faktum att det är flera som är med och fattar beslutet. Detta kan kopplas till teorier om grupptänkande, vilket innebär sökande efter konsensus på bekostnad av kritiskt tänkande, som enligt Turner och Pratkanis (1998) har validerats och applicerats inom en mängd beteendevetenskapliga områden. Faktorer som kan bidra till grupptänkande är enligt författarna exempelvis en tätt sammanhållen grupp, brist på perspektiv som kommer utifrån, hög arbetsbelastning, upplevda begränsningar i möjliga lösningar på problem och att en ledare utövar ett direkt ledarskap. Dessa faktorer återfinns i många av socialsekreterarnas beskrivningar och det kan finnas en risk att arbetsgrupperna ibland befinner sig i grupptänkande, och att beslut baseras på ofullständiga kartläggningar i syfte att skynda på processen och undvika internt resursspill och konflikter (Turner & Pratkanis, 1998)

Inom undertema *När det känns svårt* beskriver socialsekreterarna en känsla av att inte göra tillräckligt, att ha svårt att koppla av från jobbet och att stressnivåer i perioder påverkar

deras allmänna välbefinnande. Det visar sig finnas påtagliga brister i omhändertagandet av psykiska påfrestningar hos socialsekreterarna. För de allra flesta var den första perioden angränsande till outhärdligt tufft. Beskrivningarna tyder på att arbetsgivaren i flertalet fall brutit mot föreskrifterna i arbetsmiljöverkets författningssamling (AFS 2015:4), där arbetsgivarens ansvar för att arbetstagarens uppgifter och befogenheter inte ger upphov till ohälsosam arbetsbelastning regleras.

Efter ett halvt till ett år tycks erfarenheterna skapa en typ av härdning hos socialsekreterarna, vilket innebär att utmaningarna inte längre upplevs som lika påfrestande. En utveckling som stämmer väl med de empiriska fynd som Karasek (1979) gjorde under framtagning av den validerade krav-kontroll modellen, som visar att en högre grad av kontroll mildrar de negativa effekterna av belastning vid höga krav.

Att hantera andra och sig själv i en komplex verklighet – förhållningssätt

Studiens syfte innefattar också att fördjupa kunskapen om socialsekreterarnas förhållningssätt i sina bedömningar. Som resultatet inom huvudtema *När barnets liv måste graderas utifrån risk* visar, har socialsekreterarna en rad faktorer och omständigheter att förhålla sig till i arbetet med våldsutsatt barn. Undertema *Att se människan* visar att utmärkande är viljan att bemöta klienterna med ödmjukhet, förståelse och respekt som framkommer i intervjuerna. Detta harmonierar med BBIC:s grundprinciper som beskrivs i grundboken (Socialstyrelsen, 2018a). Vår studie visar inom undertema *När det känns svårt* att arbetet med våldsutsatt barn ger många obehagliga och negativa upplevelser samt känslor hos socialsekreterarna. Mest negativa upplevelser tycks det vara när någon är ny i arbetet och i perioder av hög arbetsbelastning. Intervjuerna tyder på att socialsekreterarna förhåller sig till de jobbiga och obehagliga känslorna genom att försöka minska obehaget. Att ta sig bort från en jobbig eller skrämmande upplevelse har betydelse för vår överlevnad och hör till grundläggande mänskligt fungerande (Herlofsson, 2016). Många av våra negativt färgade känslor ger oss impulser att dra oss undan och om det inte är praktiskt möjligt att komma ifrån situationen kan vi försöka minska och undvika känslorna som uppkommer (Kåver, 2016). Att socialsekreterarna på olika sätt vill undvika de negativa upplevelserna som arbetet innebär och dämpar sitt obehag kan alltså sägas vara förväntat. Detta visar sig inom undertema *Att hantera när det känns svårt* genom att socialsekreterarna bland annat resonerar med sig själva, påminner sig om de begränsade möjligheter som finns, att det finns situationer som är betydligt värre etcetera. Frågan är vilken effekt det får i deras arbete? Är det nödvändigt att minska sina negativa upplevelser för att orka med arbetet och finns det en risk att nedtonandet även färgar av sig på bedömningarna av barnens situation?

När barnets liv måste graderas utifrån risk – tillvägagångssätt

En del av syftet med föreliggande studie var även att fördjupa kunskapen kring socialsekreterares tillvägagångssätt vid bedömning av fortsatt risk för våld. Resultatet inom undertema *När barnperspektivet får råda* visar att i inledningen av en barnavårdsutredning är fokus för socialsekreterarna att skydda barnet. Tidigt görs en skyddsbedömning, där bedömning görs om omedelbart skyddsbehov (Socialstyrelsen, 2018a). I detta skede är antalet faktorer att ta hänsyn till jämförelsevis få och beslutsunderlaget, bestående av orosanmälan och ett fåtal möten, relativt lättöverskådligt. När utredningen pågått en tid, och växt i omfattning, kompliceras uppgiften för socialsekreterarna. Inom huvudtema *När barnets liv måste graderas utifrån risk* framkommer att fler faktorer behöver då tas hänsyn till, fler relationer har skapats (omsorgspersoner, barn, släkt, nätverk) och egna förväntningar och anpassningar utifrån rådande läge, blir väsentliga för vägval. Deras beslut förväntas passa in i en verklighet, ofta tyngd av begränsade resurser, såsom strikta budgetramar och insatsrepertoarer. Hela processen, från att en anmälan eller ansökan kommer in till myndigheten fram till beslut om utredning och insats, innebär ställningstaganden som avgör om problemet hör hemma inom socialtjänstens åtgärdsrepertoar. Socialsekreterare har inte bara att ta ställning till om problemet är socialtjänstens ansvar utan också var i organisationen det ska behandlas (Östberg, 2010). Att förväntas komma fram till rätt svar i denna komplexa kontext är utmanande, och det är möjligt att socialsekreterarna istället för att fokusera på rätt svar fokuserar på att inte komma fram till fel svar. Konsekvensen av strävan att undvika risken att komma fram till fel svar kan i så fall bli osäkerhet, och konsekvensen av osäkerhet kan bli att söka trygga beslut. Inom undertema *Svårighet att sätta ner foten* framkommer att flera av socialsekreterarna beskriver att de ofta landar i graderingen något förhöjd risk. Det beaktansvärda med graderingen något förhöjd risk är att den rimligen inte kan vara fel. Det innebär inte ingen eller låg risk, vilket senare kan visa sig felaktigt, riskabelt lågt. Det innebär inte heller hög eller mycket hög risk, vilket senare kan visa sig felaktigt, och onödigt friktionsskapande mellan socialsekreterare och klienter. Graderingen skapar också en stor anpassningsmöjlighet sett till insatser, då det inte krävs drastiska, kostsamma åtgärder, utan socialsekreterarna kan besluta om insatser de tror passar nuvarande budget och system. Att anpassa sig till rådande omständigheter blir ett sätt att undvika det egna obehag det innebär att vara till besvär för andra, eller att utsätta sig för risken att beskyllas för att ha gjort fel.

En komplex uppgift för socialsekreterarna är att hantera samspelet mellan risk- och skyddsfaktorer i den riskbedömningsskala som används för att bedöma hur hög risken är att barnet far illa i sin nuvarande livssituation. (Socialstyrelsen, 2018b). De uppmanas bedöma

den samlade bilden av alla aktuella risk- och skyddsfaktorer, inte varje faktor för sig. Enligt resultat inom undertema *Svårigheten i att sätta ner foten* visar socialsekreterarna en tendens att betrakta riskbedömningskalan som en ekvation som ska lösas och/eller balanseras, och de tycks ofta hamna i en kartläggning där de strävar efter att låta skyddsfaktorer neutralisera riskfaktorer. Det skulle kunna vara så att Socialstyrelsens uppmaning om att bedöma den samlade bilden ökar risken att socialsekreterarna eftersträvar en ekvation som går jämnt upp, där svåra livsomständigheter skylls av otillräckliga skyddsfaktorer. Det finns anledning att, utifrån ovanstående analys, undersöka om liknande implementering av riskbedömningskalan (Socialstyrelsen, 2018b) skett i övriga delar av landets socialtjänst.

Inom undertema *Hur relationen mellan vuxna riskerar att osynliggöra barnet* framkommer att användande av säkerhetspersoner är ett vanligt sätt att trygga barnets behov vid våldsutsatthet. Det framgår att socialsekreterarna lägger betydande tillit och ansvar på personer som utsetts att vara säkerhetspersoner. Säkerhetspersoner nämns varken i grundboken eller metodstödet (Socialstyrelsen, 2018ab) utan tycks härröra från ”Signs-of-Safety” (SoS), en modell för att bedöma barns säkerhet och skydd i utredning, planering och uppföljning, utvecklad av Turnell och Edwards (Turnell & DfCP Government of Western Australia, 2011). I en studie om Stockholms stads användning av metoden beskrivs den vara ett system av både värden och verktyg som syftar till skydd för barnet samt betonar involvering och aktivering av nätverk inklusive familj (Östberg et al., 2018). Enligt författarna är säkerhetspersoner del av en säkerhetsplanering som enligt SoS är noggrant genomförd med inbyggda regler och arrangemang. Säkerhetsplanen ska undertecknas av familjen samt de utsedda säkerhetspersonerna och säkerhetspersonerna ska uttala vara villiga att lämna information om familjen till socialtjänsten (Östberg et al., 2018). Det handlar alltså om ett åtagande som säkerhetspersonerna skriftligen tar ansvar för.

En klar majoritet i vår studie nämner trygghetspersoner som ett sätt att trygga barnet men endast en socialsekreterare uppger att hen arbetar utifrån SoS. Ingen av socialsekreterarna beskriver eller reflekterar över hur de utser säkerhetspersoner eller resonerar kring ansvaret det innebär för säkerhetspersonen. Utifrån intervjuerna förefaller säkerhetspersoner tillämpas på ett instrumentellt sätt utan vidare eftertanke men ändå betraktas som en åtgärd som tryggar barnet. Det verkar som att praxis blivit att en reducerad form av ett verktyg används från en metod som bygger på att både värden och verktyg används nogsamt för att barnet ska vara skyddat.

Vårt resultat inom undertema *Svårigheten i att sätta ner foten* visar att de beslut socialsekreterarna är ålagda att ta inte alltid tas. Ett exempel är bedömning av barnets fortsatta

risk att utsättas för våld, där en bedömning ska göras i barnavårdsutredningar, fast som inte alltid görs. Inga avstämningar eller uppföljningar tycks göras rörande avsaknaden av bedömningen, och rimligen sker därmed ingen förbättring. Östberg (2010) visar att lagstiftningens krav på socialtjänsten och omgivningens förväntningar, i kombination med resurser och den insatsrepertoar som enligt socialarbetarna finns tillgänglig, gör att prioriteringar blir nödvändiga. Att prioritera är svårt. Bristande förberedelser, otydliga rutiner, hög allvarlighetsgrad, avsaknad av bedömningsinstrument, resursbrist ökar risken att prioriteringarna hamnar snett.

Det finns idag inget nationellt implementerat, standardiserat sätt att göra bedömningen om fortsatt våld, vilket framkommer inom undertema *När system, rutiner och resurser sätter krokben*. Istället tvingas socialsekreterarna förlita sig på egen, ofta kort, erfarenhet och kollegors rådgivning. Bristen på standardiserade bedömningsinstrument bekräftas exempelvis i en studie gällande utveckling av bedömningsmetoder för barn som utsatts för våld i sin familj (Axberg et al., 2018) Idag sker utprovning av bedömningssystem i Sverige (till exempel prövas iRisk inom Karlstads socialtjänst), och det finns anledning att tro att ett sådant bedömningssystem kan vara till gagn för verksamheten, och våldsutsatta barn.

Det finns en disharmoni i socialsekreterarnas tillvägagångssätt vid bedömning om fortsatt risk för våld. De har omfattande direktiv, lagtexter, metodstöd, interna regelverk och rutiner att förhålla sig till, ofta formulerade på detaljnivå. Samtidigt tyder huvudtema *När barnets liv måste graderas utifrån risk* på att det genomgående tillvägagångssättet vid bedömning är en lös sammanvägning av risk och skydd, klienternas samarbetsvillighet, befintliga resurser och kollegornas råd. En av socialsekreterarna beskriver tillvägagångssättet vid bedömning med att det i slutändan blir ”en inte så jättekvalificerad gissning”. Detta stämmer väl med vad som konstateras i en metastudie om professionellas beslutsfattande gällande försummelse av barn, nämligen att de tenderar att fatta intuitiva beslut vilket gör dem sårbara för misstag och felaktiga tolkningar (Bartelink et al., 2015).

Barnet tappas bort

Vårt resultat tyder på att fokus under utredningens gång förskjuts från barnet mot omsorgsgivarna. Brist på utrymme till många barnsamtal och otillräcklig utbildning i att hålla barnsamtalen verkar vara en anledning till att barnen inte ges tillräcklig möjlighet att komma till tals och att deras historia hamnar i skymundan. Därtill förefaller kontakten mellan omsorgspersonerna och socialsekreteraren ha betydelse. När omsorgspersonerna upplevs av socialsekreteraren som samarbetsvillig vilket innebär att en god kontakt finns mellan de vuxna tycks fokus hamna på vad de vuxna kan komma överens om. Flera studier har

uppmärksammat detta fenomen. Tham (2008) bekräftar, i en rapport i socialt arbete, bilden och konstaterar att ett återkommande tema, i studier om den svenska socialtjänstens barnavårdsutredningar, är att fokus snarare finns på föräldrarna än på barnen. Exempelvis visar Sjöbloms (2002) resultat, i hennes avhandling, att socialsekreterarna såg som sin uppgift att samarbeta med vårdnadshavarna och detta gällde även när det fanns tveksamheter kring om vårdnadshavarna kunde tillgodose sina ungdomars intresse. Khoo (2004) beskriver i sin jämförelse mellan svensk och kanadensisk socialtjänst att socialsekreterare i Sverige sällan tar rollen som en skyddande sköld för utsatta barn utan istället har ett familjeinriktat arbetssätt. Vår studie visar inom undertema *Hur relationen mellan vuxna riskerar att osynliggöra barnet* att det finns yttre ramar som bidrar till fokus på samarbete med omsorgspersonerna. Som i inledningen beskrivits konstaterar Barnrättighetsutredningen i sitt betänkande (SOU, 2016:19) att behovet av föräldrars samtycke i vissa fall blir ett hinder. I vår studie beskriver socialsekreterarna tydligt att de i många fall är hänvisade till att hitta samsyn med omsorgsgivarna kring vad barnet behöver. Det beskrivs återkommande att behov hos ett barn har identifierats, omsorgspersonerna säger nej och socialsekreterarna får avsluta utredningen utan insats trots att det är övertygade om att barnet inte har det bra. Detta faktum har lyfts i den allmänna debatten i Sverige under senare tid och alldeles nyligen av jämställdhetsminister Lindhagen (2020) som i en debattartikel skriver: ”Utsatta barn ska inte behöva betala priset för den starka föräldrarätten. Nu krävs ett perspektivskifte där vi på riktigt börjar sätta barns rättigheter främst. Där vi förstår att den starka föräldrarätten kan medföra stora problem. Och där vi gör något åt det.”

Vår studie tyder på att även andra aspekter kan bidra till fokuset på omsorgspersonerna i barnavårdsutredningar. Socialsekreterarna beskriver återkommande att de känner sig lugnade när kontakten är god med omsorgspersonerna och de tillsammans kan komma överens om en plan framåt. Dessa överenskommelser handlar om förutsättningar och omständigheter som syftar till att förbättra situationen för barnet och familjen i stort men frågan är hur stor skillnad de gör konkret, på kort sikt i barnets vardag? Är barnet på allvar skyddat från det våld som utredningen handlar om genom dessa överenskommelser? Inom undertema *Hur relationen mellan vuxna riskerar att osynliggöra barnet* visas att socialsekreterarna ofta känner ett lugn efter att ha bekantat sig med omsorgspersonerna. Enligt Hewstone et al. (2012) uppstår gruppdynamiska processer vid interaktion mellan människor. En strävan att skapa långvariga starka relationer bland annat genom att formera grupper tycks finnas i alla kulturer samt situationer där människor möts (Hewstone et al., 2012). Ur ett grupp psykologiskt perspektiv kan socialsekreteraren och omsorgspersonerna betraktas som en

liten nybildad grupp som träffas under de ansträngda formerna att en orosanmälan ska utredas. Omsorgspersonerna är ifrågasatta i sin roll som omsorgsgivare och socialsekreteraren är den som ska utröna om de ”duger”. Situationen kan rymma en hel del obehag och osäkerhet. Inom *undertemat att se människan* är det tydligt att de flesta socialsekreterare är väl medvetna om detta och intar ett förstående, ödmjukt och respektfullt förhållningssätt gentemot sina klienter för att förbättra samarbetet. Det är möjligt att både socialsekreteraren och omsorgspersonerna i många fall strävar efter att minska osäkerheten och obehaget. Kanske vill alla inblandade bidra till en ökad känsla av trygghet och förutsägbarhet mellan sig genom att vara tillmötesgående och hitta något att samarbeta kring. Detta kan liknas vid fas 1 ”tillhörighet och trygghet” i Wheelans modell för grupputveckling som brukar präglade den första perioden i en nyformerad grupp, då acceptans och konformitet ofta eftersträvas (Wheelan, 2005). Inom undertema *Hur relationen mellan vuxna riskerar att osynliggöra barnet* framkommer att risken bedöms som lägre då omsorgspersonerna visar samarbetsvilja och att dom är medvetna om sina brister. Kan det vara så att de gruppdynamiska mekanismer som syftar till tillhörighet och trygghet mellan individerna får socialsekreterarna att övervärdera samarbetet med omsorgspersonerna när de gör sina bedömningar gällande risken för barnet?

Huvudsakliga fynd och praktiska implikationer

Inom huvudtema *När barnets liv måste graderas utifrån risk* framkommer att anpassning till brist på resurser är vardag, och socialsekreterarnas beskrivningar tyder på att resursbristen påverkar tillvägagångssätt vid barnavårdsutredningar, bedömningar och beslut om insatser. Vidare studier om resursbristens påverkan på förmågan att skydda barn rekommenderas.

Inom samma huvudtema visas att den bedömning av fortsatt risk för våld, som enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4) ska göras i barnavårdsutredningar inte alltid görs. Det tycks inte vara tydligt för socialsekreterarna, i studien, att det ingår i deras uppdrag att göra den. Det finns således anledning att förtydliga socialnämndens uppdrag att bedöma barnets fortsatta risk att utsättas för våld, utbilda och förankra det hos berörda socialsekreterare och genom uppföljning säkerställa att bedömningen genomförs.

Det saknas idag ett nationellt implementerat, standardiserat sätt att göra bedömning av risk att ett barn ska drabbas av fortsatt våld. En klar majoritet av deltagande socialsekreterare i vår studie anser ett bedömningsinstrument vore bra. Enligt socialstyrelsens rapport Individ- och familjeomsorg (Socialstyrelsen, 2019) har risk- och skyddsintervjuer inom ramen för ett

utvecklings- och forskningsarbete – det så kallade iRisK-projektet – visat goda resultat, och de tio handläggare som intervjuats om användande av iRisK-intervjuerna är överlag positiva. De tycker att risk- och skyddsintervjuerna är möjliga att använda med både barn och föräldrar samt att de genererar meningsfull information till barnavårdsutredningar. Vårt resultat visar inom undertema *När systemet, rutiner och resurser sätter krokben* tydligt behov av ett bedömningsinstrument. Fortsatt utveckling av ett användarvänligt bedömningssystem rekommenderas.

Resultatet visar även att socialsekreterarnas upplevelser under utredningsprocessen påverkar den slutliga bedömningen. En ansträngd arbetsmiljö kan leda till bortprioritering av utredningsmoment, och en ovilja att försvåra för andra kan göra att beslut om insatser begränsas och anpassas till befintligt utbud. De upplever även känslor av otillräcklighet, då de hamnar i lägen där tvångsåtgärder inte är möjliga, fast de är säkra på att barnet inte har det bra. I detta glapp upplever de att en adekvat hanteringsmöjlighet saknas. Resultatet visar även att socialsekreterarnas upplevelser av omsorgspersonernas förmåga till självrannsakan, engagemang och samarbetsförmåga påverkar riskbedömningen genom att uttryckt god samarbetsförmåga och vilja till bättring sänker riskgraderingen.

Resultatet visar att socialsekreterarna, vid anställningsstart, upplevde sig för lite förberedda inom samtalsmetodik och de anser att socionomutbildningen inte i tillräcklig utsträckning förberett dem för möten med barn och barnsamtal. Ett ökat barnfokus, inklusive samtalsmetodik gällande barn, på socionomutbildningen föreslås.

Resultatet visar att socialsekreterarna i beslut begränsas av den insatsrepertoar som för tillfället finns att tillgå, och därför inte tar de beslut de tycker vore rätt. Det finns anledning att undersöka om en tydligare avskiljning mellan utredningsenhet och insatsenhet inom socialtjänsten skulle möjliggöra bättre beslut. Utredningsenheten beslutar först oberoende av kommunens insatsresurser om lämpliga insatser inom respektive ärendes. Därefter tas avgörandet om vad som är möjligt att genomföra.

Den praktiska implementeringen av BBICs riskbedömningsskala (Socialstyrelsen, 2018b), kan ha bidragit till en underminering av korrekt beslutsfattande. Socialsekreterarna, i studien, tenderar att kvitta skydd mot risk på ett sätt som inte är avsett, och de tenderar att överanvända graderingen något förhöjd risk. Fortsatta studier bör ytterligare utreda effekten av implementeringen av riskbedömningsskalan på socialsekreterarnas tillvägagångssätt vid beslutsfattande. Förberedelserna inför det krävande analys och bedömningsarbete som krävs av socialsekreterarna borde vara rigorösa. Det är de inte på alla platser idag. Förstärkningar i form av mer handledning, mer fortbildning, fokusgrupper tillsammans med socialsekreterare

på andra orter, ökat inflytande och delaktighet i beslut på organisationsnivå och en förstärkt insatsrepertoar är några förslag som skulle kunna förbättra socialsekreterarnas förutsättningar och därmed möjlighet att i större utsträckning tillvara ta barnets intressen.

I en slutlig summering av arbetets resultat är det mest intressanta fyndet att barnet under barnavårdsutredningars gång tappas bort. Fokus förskjuts från att inledningsvis vara på barnet till att under utredningens gång alltmer handla om omsorgspersoner och samarbetet med dem. Framtida forskning bör vidare undersöka hur vi sätter barnets behov i centrum, på riktigt.

Jämställdhets- och mångfaldhetsaspekter

Yrket socialsekreterare är starkt kvinnodominerat. Enligt Arbetsmiljöverket rapport Socialsekreterares (2018) sysselsattes år 2013 nästan 36 000 personer inom yrket socialsekreterare och kuratorer, varav drygt 30 000 av var kvinnor och knappt 6 000 var män (Arbetsmiljöverket, 2018). I föreliggande studie var samtliga respondenter kvinnor. Det kan finnas anledning att fundera över vilken betydelse detta får i barnavårdsutredningar av våldsutsatta barn, där majoritet av misstänkta förövare är män. Bland polisanmälda fall av barnmisshandel är det i två tredjedelar av fallen papporna som är förövare (Shannon, 2011). Kanske får kvinnodominansen en påverkan på om bedömningarna faller ut olika beroende på om de våldsutsatta är pojkar eller flickor. I SAVEs preliminära resultat har det visat sig att våldsutsatta flickor oftare får insatser jämfört med pojkar. Än mer påtagligt blir det för pojkar med utrikes födda föräldrar som är den grupp som statistiskt får minst antal insatser.

Socialsekreterarna i vår studie uttryckte en osäkerhet i tillvägagångssätt i utredningar där fanns misstanke om hedersrelaterat våld. Sannolikt skulle ett arbete för ökad mångfald inom yrkeskåren bidra till att öka kompetensen inom området och därmed minska osäkerheten i bedömningar. Dessa frågor har inte rymts i vår studie, och fortsatt forskning rekommenderas.

Metoddiskussion

Föreliggande studie har genomförts inom ramen för forskningsprojektet SAVE där bedömningar, olika typer av våldsproblematik, olika insatser samt tillgång till insatser undersöks och analyseras utifrån kvantitativa data. Syftet med vår delstudie är tillföra fördjupad, kvalitativ kunskap inom området.

Att urvalet till studien byggde på tillgänglighet genom att socialsekreterarna fick anmäla sitt intresse till att delta skulle kunna ha betydelse för vilka deltagarna i intervjuerna slutligen blev. Det skulle till exempel kunna innebära, att de som valde att delta har ett stort engagemang i frågan om barns våldsutsatthet och att vi i så fall i mindre grad fått information från socialsekreterare utan detta engagemang. Enligt Farrugia (2019) är tillgänglighetsurval

den minst rigorösa urvalsmetoden men med fördelen att den kräver både begränsat med tid och arbete. Bedömningen är att de tidsbesparande aspekterna med urvalsmetoden var av större betydelse för studien som helhet jämfört med effekten den möjligen kan ha fått gällande deltagarna i studien.

Avgörande för en kvalitativ studies validitet är transparensen; möjligheten att följa forskningsprocessen, att det är tydligt hur datainsamlingen genomförts, hur materialet sammanställts och analys gått till (Smith, 2015). I denna studie redovisas därför proceduren nogsamt under metodavsnittet och exempelvis alla steg i kodningen av de transkriberade intervjuerna och fortsatt tematisering redovisas bilagor D-G. Det bör ändå tilläggas att det kan vara svårt för den som inte varit delaktig i processen att följa hur tematiseringen gått till då det är en iterativ process mellan analys och datamaterial.

Forskarens egen bakgrund och förförståelse har betydelse för hur materialet analyseras och vilka slutsatser som dras. Med hjälp av reflexivitet kan forskarens inblandningsrisk i resultat och slutsatser klagöras (Willig, 2013). Vi har under hela forskningsprocessen fört en reflexiv journal som redovisas i bilaga I. Vid en tillbakablick i journalen är det tydligt att de områden vi antog skulle ha störst betydelse för socialsekreterarnas bedömningar och upplevelser inte stämde med resultatet som nu redovisas. På så sätt tycks alltså våra tidiga föreställningar inte ha styrt resultatet. Däremot är det rimligt att anta att vår kunskap om utvecklingspsykologi har haft betydelse för analyser och slutsatser som dragits. Som psykologstudenter har vi genom utbildningen fått breda kunskaper om barns generella utveckling samt risk för negativ utveckling vid våldsutsatthet. Utifrån detta är det möjligt att fokus i analysen styrts mot just riskerna för barnet och de svårigheter vi uppfattar gällande att skydda barn som mynnat ut i temat ”barnet tappas bort”. Samtidigt bekräftas bilden av ett frånvarande barnperspektiv i den svenska socialtjänsten av många tidigare studier (Tham, 2008). Den psykologiska förkunskap vi har kan betraktas som både en styrka och en begränsning med studien. Exempelvis konstaterar Bartelink et al. (2015) att yrkesverksamma inom socialt arbete inte är vana att tillämpa och tillvarata teorier, om utvecklingspsykologi, psykopatologi hos barn samt teorier om föräldraskap, i sina bedömningar och sitt beslutsfattande. Kanske har viktiga aspekter i socialsekreterarnas tillvägagångssätt och förhållningssätt förbisett i vår studie eftersom vi saknar detaljerad kunskap om socialrätt och socialt arbetet. Samtidigt är det rimligt att anta att det psykologiska perspektivet kan bidra med ny kunskap. Både när det gäller fokus på risker för utsatta barn samt förståelse kring hur upplevelser och känslor hos socialsekreterarna faktiskt kan spela en roll vid bedömningar när rutiner och tillvägagångssätt är oklara.

Studiens koherens är en validitetsfaktor som handlar om att studien ska hänga ihop och uppvisa en helhet (Smith, 2015). Föreliggande studie kan sägas ha begränsningar i sin koherens då syftet är brett och innefattar ett flertal både praktiska, organisationsrelaterade, upplevelsebaserade, känslomässiga och relationella faktorer. Att sammanställa en tydlig helhet utifrån det mångfacetterade syftet har visat sig svårt bland annat utifrån att resultatet pekar i många olika riktningar. Samtidigt är behovet av fördjupad kunskap om socialsekreterares bedömningar när det gäller våldsutsatta barn betydande. Verkligheten är komplex och syftet i studien speglar verkligheten.

En väl genomarbetad analys stärker validiteten enligt Smith (2015) Nedan redogörs för olika steg i analysprocessen som tagits för att tillgodose detta. Inför transkriberingen av intervjuerna togs tydliga ramar fram i syfte att säkerställa likvärdigheten i transkriberingen, eftersom båda författare transkriberade. Vid kodningen startade processen med en gemensam kodning av en hel intervju för att skapa samsyn. När vi sedan kodat var för sig genomarbetades samtliga koder gemensamt för att säkerställa likvärdigheten. Nästa steg blev att påbörja tematiseringen vilket genomfördes gemensamt. Vår handledare har fungerat som granskare genom att jämföra kodningen. Granskningen har innefattat både koder i relation till kategorisering/kluster och senare i relation till preliminära och slutligen fastställda teman. När analysen väl landat i ett tema har vi återgått till intervjuerna för att kontrollera att temat återfinns i materialet och att innehållet inte förvanskats under analysarbetet.

Kvalitativ metod har inte som huvudsyfte att resultatet ska kunna generaliseras till andra kontexter än den undersökta eftersom fokus ligger på individuella upplevelser och beskrivningar i sitt unika sammanhang (Petty et al., 2012). Enligt Smith (2015) kan dock en logisk generaliserbarhet vara av intresse genom en bedömning av om det verkar troligt att producerad kunskap om ett fenomen i en viss kontext kan bli användbar även i en annan kontext. Enligt Petty et al. (2012) blir det lättare att bedöma möjligheten att använda kunskapen i fler sammanhang ju bättre deskriptiv data som finns tillgänglig. Föreliggande studie är genomförd med en majoritet av socialsekreterare som arbetar i mindre svenska kommuner. Delar av deras berättelser om utredningar och bedömningar kan vara specifika för kontexten i den lilla kommunen. De delar som handlar om exempelvis mänskligt fungerande och gruppsykologiska mekanismer kan antas vara mer applicerbar även i ett bredare sammanhang än den undersökta kontexten.

Slutsats

Studien ger en bild av engagerade och hårt arbetande socialsekreterare som trots detta förefaller ha svårt att i realiteten skydda barn som misstänks vara våldsutsatta. Utifrån

intervjuerna dras slutsatsen att otydliga rutiner, brist på standardiserad bedömningsmetod, behov av samtycke från omsorgspersoner, bristfällig utbildning i barnsamtal, långdragna polisutredningar, hög arbetsbelastning och bristfällig tillämpning i avvägningar gällande risk och skydd samt användande av skyddspersoner kan bidra till situationen. Ovanstående brister medför att socialsekreterarnas upplevelser får betydelse för bedömningen.

Studien tyder på att den svenska preventiva inriktningen på social barnavård behöver kompletteras med tillförlitliga metoder för bedömning och insatser riktade mot våldsutsatta barn. Det förmodas minska enskilda barns lidande och samtidigt på sikt minska samhällets därtill kopplade kostnader.

Referenser

- AFS 2015:4. Organisatorisk och social arbetsmiljö. <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/publikationer/foreskrifter/organisatorisk-och-social-arbetsmiljo-afs-20154/>
- Aho, N., Proczkowska-Björklund, M., & Svedin, C. G. (2016). Victimization, polyvictimization, and health in Swedish adolescents. *Adolescent health, medicine and therapeutics*, 7, 89-99. <https://doi.org/10.2147/ahmt.s109587>
- Arbetsmiljöverket (2018). Projektrapport ”Socialsekreterares arbetsmiljö”. 2015:051465. Arbetsmiljöverket. <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/rapporter/slutrapport-socialsekreterares-arbetsmiljo.pdf>
- Axberg, U., Broberg, A., Eriksson, M., Hultmann, O., & Iversen, C. (2018). Utveckling av bedömningsmetoder för barn som utsatts för våld i sin familj: Rapport från en fortsättningsstudie. <http://esh.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1197993&dswid=4757>
- Bartelink, C., van Yperen, T. A., & Ingrid, J. (2015). Deciding on child maltreatment: A literature review on methods that improve decision-making. *Child abuse & neglect*, 49, 142-153. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.07.002>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Campbell, J. A., Walker, R. J., & Egede, L. E. (2016). Associations between adverse childhood experiences, high-risk behaviors, and morbidity in adulthood. *American journal of preventive medicine*, 50(3), 344-352. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2015.07.022>
- Carrion, V. G., & Wong, S. S. (2012). Can traumatic stress alter the brain? Understanding the implications of early trauma on brain development and learning. *Journal of adolescent health*, 51(2), S23-S28. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.04.010>
- Cocozza, M., Gustafsson, P. A., & Sydsjö, G. (2007). Who suspects and reports child maltreatment to Social Services in Sweden? Is there a reliable mandatory reporting process? Hur fungerar anmälningsplikten i Sverige? Vem anmäler, vad anmäls och vilket utfall får anmälningarna?. *European Journal of Social Work*, 10(2), 209-223. <https://doi.org/10.1080/13691450701317996>
- Cohen, M. A., Piquero, A. R., & Jennings, W. G. (2010). Estimating the costs of bad outcomes for at-risk youth and the benefits of early childhood interventions to reduce

- them. *Criminal Justice Policy Review*, 21(4), 391-434.
<https://doi.org/10.1177/0887403409352896>
- Edwards, V. J., Holden, G. W., Felitti, V. J., & Anda, R. F. (2003). Relationship between multiple forms of childhood maltreatment and adult mental health in community respondents: results from the adverse childhood experiences study. *American Journal of Psychiatry*, 160(8), 1453-1460. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.160.8.1453>
- Engn Kraft, L., Rahm, G., & Eriksson, U. B. (2017). School nurses avoid addressing child sexual abuse. *The Journal of school nursing*, 33(2), 133-142.
<https://doi.org/10.1177/1059840516633729>
- Farrugia, B. (2019). WASP (Write a Scientific Paper): sampling in qualitative research. *Early Human Development*, 133, 69-71. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2019.03.016>
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., & Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American journal of preventive medicine*, 14(4), 245-258.
[https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8)
- Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The lancet*, 373(9657), 68-81. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61706-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61706-7)
- Helsingforsdeklarationen (2013). *WMA Declaration of Helsinki - Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects*. <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/>
- Hewstone, M., Stroebe, W., & Jonas, K. (Eds.). (2012). *An introduction to social psychology* (Vol. 17). John Wiley & Sons.
- Hoeffler, A. (2017). What are the Costs of Violence?. *Politics, Philosophy & Economics*, 16(4), 422-445. <https://doi.org/10.1177/1470594X17714270>
- Hultman, E., Forkby, T., & Höjer, S. (2017). Mot bättre beslut?: Lekmän och experter som beslutsfattare inom den sociala barnvården—en nordisk jämförelse. JO 1995/96. s. 260
- Justitiekottets betänkande 2017/18. Justitiedepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/straffrattsliga-fragor_H501JuU14

- Karasek Jr, R. A. (1979). Job demands, job decision latitude, and mental strain: Implications for job redesign. *Administrative science quarterly*, 285-308. <https://doi.org/10.2307/2392498>
- Khoo, E. G. (2004). *Protecting our children: a comparative study of the dynamics of structure, intervention and their interplay in Swedish child welfare and Canadian child protection* (Doctoral dissertation).
- Kåver, A. (2016). *KBT i utveckling: en grundbok i kognitiv beteendeterapi*. Natur & kultur.
- Lindhagen, Åsa (2030, 5 maj). Stark föräldrarätt medför stora problem. *Svenska Dagbladet*. <http://www.svd.se>
- National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect Information. (2001). *Understanding the Effects of Maltreatment on Early Brain Development*. US Department of Health and Human Service. <https://www.childwelfare.gov>
- Ornstein, P. (2017). *The price of violence: Consequences of violent crime in Sweden* (No. 2017: 22). Working Paper.
- Perry, B. D., Pollard, R. A., Blakley, T. L., Baker, W. L., & Vigilante, D. (1995). Childhood trauma, the neurobiology of adaptation, and “use-dependent” development of the brain: How “states” become “traits”. *Infant mental health journal*, 16(4), 271-291. [https://doi.org/10.1002/1097-0355\(199524\)16:4<271::AID-IMHJ2280160404>3.0.CO;2-B](https://doi.org/10.1002/1097-0355(199524)16:4<271::AID-IMHJ2280160404>3.0.CO;2-B)
- Petty, N. J., Thomson, O. P., & Stew, G. (2012). Ready for a paradigm shift? Part 2: Introducing qualitative research methodologies and methods. *Manual therapy*, 17(5), 378-384. <https://doi.org/10.1016/j.math.2012.03.004>
- Regeringskansliet (2011). FN:s konventioner om mänskliga rättigheter. Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/contentassets/d6d5653029e14e338a4b86f5f4b34c6b/fns-konventioner-om-manskliga-rattigheter>
- Sköld, J. (2020, 17 mars). Hon fick inte fylla fyra. *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/hon-fick-inte-fylla-fyra/>
- Sjöblom, Y. (2002). *På väg ut: när ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån-ur socialtjänstens perspektiv* (Doctoral dissertation, Institutionen för socialt arbete-Socialhögskolan, Stockholms universitet).
- Smith, J. A. (2015). *Qualitative psychology: A practical guide to research methods*. Sage
- Socialstyrelsen (2015). Utreda barn och unga - Handbok för socialtjänstens arbete enligt Socialtjänstlagen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2015-1-9.pdf>

- Socialstyrelsen (2016). Våld - om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2016-6-37.pdf>
- Socialstyrelsen (2018). Grundbok i BBIC – Barns behov i centrum. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2018-10-20.pdf>
- Socialstyrelsen (2018). Metodstöd för BBIC – Barns behov i centrum. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2018-10-21.pdf>
- Socialstyrelsen (2019). Rapport Individ- och familjeomsorg. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-3-19.pdf>
- SFS 1949:381. Föräldrabalk. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381
- SFS 1962:700. Brottsbalk. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700
- SFS 1990:52. Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-199052-med-sarskilda-bestammelser-om-var_d_sfs-1990-52
- SFS 2001:453. Socialtjänstlagen. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453
- Shannon, D. (2011). Den polisanmälda barnmisshandeln: utvecklingen fram till 2009. Brottsförebyggande rådet (BRÅ). https://www.bra.se/download/18.1c89fef7132dd6d7b4980005469/1371914736195/2011_16_polisanmald_barnmisshandel.pdf
- SOSFS 2014:4. *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer.* <https://www.socialstyrelsen.se/regler-och-riktlinjer/foreskrifter-och-allmanna-rad/konsoliderade-foreskrifter/20144-om-vald-i-nara-relationer/>
- SOSFS 2014:6. *Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller barn och unga.* <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/foreskrifter-och-allmanna-rad/2014-5-20.pdf>
- SOU 2001:72. *Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda.* <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2001/08/sou-200172/>

- SOU 2016:19. *Betänkande av Barnrättighetsutredningen*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2016/03/sou-201619/>
- Statens beredning för medicinsk utvärdering. (2018). *Öppenvårdsinsatser för familjer där barn utsätts för våld och försummelse. En systematisk översikt och utvärdering inklusive ekonomiska och etiska aspekter*. (SBU-rapport 280). Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU).
- Stiftelsen Allmänna Barnhuset. (2016). Våld mot barn – en nationell kartläggning. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. http://www.allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2017/08/Vald_mot_barn_2016-en_nationell_kartlaggning.pdf
- Sverige, U. N. I. C. E. F. (2009). Barnkonventionen: FN: s konvention om barnets rättigheter.
- Tham, P. (2008). *Arbetsvillkor i den sociala barnvården: förutsättningar för ett kvalificerat arbete* (Doctoral dissertation, Institutionen för socialt arbete-Socialhögskolan).
- Thomason, M. E., & Marusak, H. A. (2017). Toward understanding the impact of trauma on the early developing human brain. *Neuroscience*, 342, 55-67. <https://doi.org/10.1016/j.neuroscience.2016.02.022>
- Turnell, A., & DfCP Government of Western Australia. (2011). *The Signs of Safety: Child Protection Practice Framework*. Government of Western Australia, Department for Child Protection. <https://www.dcp.wa.gov.au/Resources/Documents/Policies%20and%20Frameworks/SignsOfSafetyFramework2011.pdf>
- Turner, M. E., & Pratkanis, A. R. (1998). Twenty-five years of groupthink theory and research: Lessons from the evaluation of a theory. *Organizational behavior and human decision processes*, 73(2-3), 105-115. <https://doi.org/10.1006/obhd.1998.2756>
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forsknings sed*. (Vetenskapsrådet). <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>
- Wheelan, S. A. (2013). *Att skapa effektiva team*. Studentlitteratur.
- Willig, C. (2013). *Introducing qualitative research in psychology*. McGraw-hill education (UK).
- World Health Organization. (2006). *Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence*. https://www.who.int/violence_injury_prevention/publications/violence/child_maltreatment/en
- Öst, L. G. (2018). *KBT inom psykiatrin*. Natur & kultur.

Östberg, F. (2010). *Bedömningar och beslut: Från anmälan till insats i den sociala barnvården* (Doctoral dissertation, Institutionen för socialt arbete, Socialhögskolan, Stockholms universitet).

Östberg, F., Wiklund, S., & Backlund, Å. (2018). *Signs-of-Safety i praktiken: En studie om användning i Stockholms län*. FoU Södertörn.

Bilaga A: Informationsbrev och samtyckesformulär, slutlig version

Informationsbrev och förfrågan om att medverka i intervjustudie om utredning och bedömning vid misstanke om barns våldsutsatthet

Denna information vänder sig till socialsekreterare som medverkar i forsknings- och utvecklingsprojektet SAVE, med förfrågan om att medverka i en intervjustudie.

Syftet med SAVE, är att öka kunskapen om vilka olika typer av våldsproblematik som identifieras i barnavårdsutredningar, hur dessa bedöms, i vilken utsträckning insatser beslutas samt om flickor och pojkar oavsett ålder och ursprung beviljas insatser på lika villkor. Utifrån aktuella resultat i SAVE planeras nu en kvalitativ delstudie med syftet att fördjupa kunskapen kring socialsekreterares upplevelser av att utreda barns våldsutsatthet, liksom tillvägagångssätt och förhållningssätt vid bedömningen av fortsatt risk för våld.

Studien är förankrad och godkänd av IFO-chefsnätverket och resultat kommer att användas i fortsatt utvecklingsarbete inom ramen för SAVE och i samarbete med medverkande kommuner.

Genomförande av studien och kriterier för medverkan

Studien genomförs med hjälp av en halvstrukturerad intervju utifrån studiens syfte. Intervjuerna kommer att genomföras av Åsa Zimmerman och Tomas Fändriks, inom ramen för en masteruppsats vid Psykologprogrammet, Karlstad Universitet. En intervju beräknas ta omkring sextio minuter. Intervjun kommer att spelas in och transkriberas. Tidsperiod för genomförande av intervjuer är februari – mars 2020. Samtliga data kommer att avidentifieras och presenteras på gruppnivå.

Vi önskar intervjua en-två socialsekreterare per kommun som medverkar i SAVE och som registrerat in data i SU-SAVE. För medverkan i studien meddelas skriftligt samtycke, se sid 2. Medverkan i studien är frivilligt och Ni har rätt att när som helst avbryta er medverkan. Uppgifterna kommer att hanteras av studenterna till dess att uppsatsarbetet godkänts och betyget har registrerats i Karlstads universitets studieregister för att sedan lagras så att obehöriga inte får tillgång till data.

Resultatet sammanställs i en delrapport inom projektet SAVE och som en masteruppsats i psykologi. Uppsatsen beräknas vara klar i juni 2020. Karlstads universitet är personuppgiftsansvarig. Enligt personuppgiftslagen (dataskyddsförordningen från och med den 25 maj 2018) har du rätt att gratis få ta del av samtliga uppgifter om dig som hanteras och vid behov få eventuella fel rättade. Du har även rätt att begära radering, begränsning eller att invända mot behandling av personuppgifter, och det finns möjlighet att inge klagomål till Datainspektionen. Kontaktuppgifter till dataskyddsombudet på Karlstads universitet är dpo@kau.se.

Om Ni har frågor kontakta undertecknande, eller Birgitta Svensson, forskningsledare för SAVE, tel 054-7001138 eller mail birgitta.svensson@kau.se.

Med vänliga hälsningar

Åsa Zimmerman
asazimm100@student.kau.se

Tomas Fändriks
tomafand100@student.kau.se

Samtycke till att delta i studien:

"Intervjustudie om utredning och bedömning vid misstanke om barns våldsutsatthet".

Jag har skriftligen informerats om studien och samtycker till att delta.

Jag är medveten om att mitt deltagande är helt frivilligt och att jag kan avbryta mitt deltagande i studien utan att ange något skäl.

Samtyckesformuläret scannas och mailas senast 28 januari 2020 till Tomas Fändriks, tomasfand100@student.kau.se

.....
Underskrift

.....
Namnförtydligande

.....
Ort och datum

Kontaktuppgifter för att boka tid för intervju:

.....

.....

Bilaga B: Intervjuguide, slutlig version**Inledning**

Jag heter Tomas/Åsa.

Intervjun med dig beräknas ta en timme.

Den sker inom ramen för en masteruppsats vid psykologprogrammet, Karlstad Universitet, där jag går sista terminen.

Syftet med intervjun är att fördjupa kunskapen kring socialsekreterares upplevelser av att utreda barns våldsutsatthet, liksom tillvägagångssätt och förhållningssätt vid bedömningen av fortsatt risk för våld.

Intervjun är en del i projekt SAVE, där *kommunnamn* är en av deltagande kommuner. Känner du att du har bra koll på projekt SAVE? Hur länge har du varit delaktig? Har du syftet med projektet färskt i minnet? Om inte:

Syftet med SAVE, är att öka kunskapen om vilka olika typer av våldsproblematik som identifieras i barnavårdsutredningar, hur dessa bedöms, i vilken utsträckning insatser beslutas samt om flickor och pojkar oavsett ålder och ursprung beviljas insatser på lika villkor.

I vår studie kommer vi att intervjua tolv socialsekreterare i kommuner knutna till SAVE och resultatet kommer att presenteras på gruppnivå i en examensuppsats och i en delrapport i SAVE. Citat som belyser teman/tendenser i datamaterialet kommer att användas.

Intervjun spelas in och kommer att transkriberas i oidentifierad form.

Du har rätt att när som helst avbryta ditt deltagande utan att ange något skäl.

Intervjun består av två delar, och vilka dessa delar är...

Om det är ok med dig slår jag på inspelningen nu.

*** start inspelning ***

Frågetema: Roll och arbetsuppgifter

- Hur länge har du arbetat här, eller med liknande arbetsuppgifter?
- Vad har du för utbildning och när tog du examen?
- Ålder?
- Berätta om arbetsmiljön för dig som socialsekreterare i *kommunnamn*?

Frågetema: Ärende om oro för våld och bedömning

- Hur brukar du gå tillväga när du planerar utredningar som rör misstanke om barns våldsutsatthet? (*Text metoder, tekniker, kontakter, rutiner, förhållningssätt, samarbetspartners etc.*)
- Vilken information är det du behöver få in? (Barnets uppfattning, påverkan på relationer, omfattning, karaktär, konsekvenser)
- Vad tycker du är viktigt att tänka på vid planeringen utifrån vilken typ av våldsutsatthet som misstankarna rör? (fysisk/psykiskt våld mot barnet, våld mellan omsorgspersoner, sexuella övergrepp, hedersrelaterat våld)
- Vilka pratar du med? (Barnet, föräldrar, anmälare, skola/förskola, andra anhöriga)
- Hur agerar du olika beroende på om det finns en brottsmisstanke eller ej?
- Hur gör du när du bedömer barnets behov och risken att barnet far illa?
- Hur gör du när du bedömer fortsatt risk för våld? (använd gärna din senaste bedömning som exempel)?
- Hur formulerar du det i dokumentationen, hur ser det ut?
- Vilka faktorer skulle du säga är de viktigaste för hur bedömningen faller ut?
- Händer det att utredningarna där misstanke om våld finns handlar mest om andra problem/svårigheter i familjen? Om ja; hur kommer det sig tror du?
- Finns det några bedömningsinstrument som du tar hjälp av i bedömningen? Om ja, berätta hur...

- Vad är din uppfattning om träffsäkerheten i bedömningar?

Följdfråga

- Hur skulle träffsäkerheten kunna öka? Vilket stöd skulle kunna hjälpa dig öka träffsäkerheten (*om det behövs, ge exempel: ökade resurser (mer tid/personal), handledning, ledarskap, bedömningsinstrument*)
- När det gäller din arbetsmiljö (*koppla till svar på tidigare frågor*), om vi återgår till din senaste utredning, vad har det för betydelse vid utredning om barns våldsutsatthet?

Mellansnack om att vi nu övergår till del # 2 ...

Frågetema: erfarenheter/upplevelser av att utreda barns våldsutsatthet

- Hur är det för dig att arbeta med ärenden rörande barns våldsutsatthet?
- Vill du försöka sätta ord på känslor som uppkommer när du utreder och bedömer våldsmisstankar (använd gärna din senaste utredning som exempel)?
- Vill du beskriva kontakten med klienterna i dessa ärenden (och ge några exempel)?
- Finns frågor som är svåra att ställa? (Kan detta påverka bedömningen)
- Hur blir det för dig när du och barnets föräldrar har olika syn på vad som bör göras?
- Händer det att klienter blir hotfulla under samtal? Om ja, hur blir det för dig?
- Hur upplever du att de insatser du kan erbjuda matchar behoven?
- Finns det förhållningssätt/synsätt i ditt yrke/din yrkesetik som är viktiga för dig?
- Hur stämmer dessa med praktiken/verkligheten?
- Om du fick önska fritt utifrån dina helt personliga värderingar, hur skulle ditt arbete med våldsutsatta barn se ut?

- Dina känslor som uppkommer vid utredning av barns våldsutsatthet (hänvisa tillbaka till tidigare i samtalet) vilken betydelse får de i bedömningen?

Frågetema: uppsamling syfte och frågeställningar

Nu börjar vi närma oss slutet av intervjun. Syftet med vårt arbete är att fördjupa kunskapen kring socialsekreterares upplevelser av att utreda barns våldsutsatthet, liksom tillvägagångssätt och förhållningssätt vid bedömningen av fortsatt risk för våld.

- Enligt SAVE-resultat och internationella undersökningar är det relativt få anmälningar om våld som leder till insats. Vad tror du att det beror på?
- Finns det något mer vi behöver prata om för att uppfylla syftet?

Övrigt, avrundning

Det har varit väldigt spännande och värdefullt för mig att få träffa dig idag. Nu kommer intervjun att transkriberas och analyseras tillsammans med övriga intervjuer. Resultatet sammanställs i en delrapport inom projektet SAVE och som en masteruppsats i psykologi, som kommer att färdigställas i månadsskiftet maj/juni. Vi hoppas såklart resultatet blir relevant och du får hemskt gärna ta del av den färdiga rapporten.

Tack.

*** stopp inspelning ***

Bilaga C: Transkriberingsregler för studenter och forskare.**Transkriberingsregler för studenter och forskare.**

Intervjuerna transkriberas, d.v.s. skrivs ut ord för ord. Du ska alltså inte renskriva intervjun utan skriva precis så som du och informanten säger i intervjun, så noggrant som möjligt. Om språkbruket se nedan!

Oavsett vilken teknik du använder gäller att transkribering inte är ett hantverk utan en del av det analytiska

arbetet med intervjumaterialet. Att upprätta en mall för transkribering är alltså inte lämpligt men några

allmänna förhållningspunkter går ändå att peka ut:

- Allt prat skrivs ut ordagrant, men hoppa vid behov över upprepningar av enskilda ord och hummanden
- Markera vem som säger vad
- Markera varje replik med ny rad (gärna med en tom rad emellan)
- Egna kommentarer till något som sägs eller händer kan vara tjänligt att infoga men markera dem med hakparentes [] för att skilja dem från resten av dialogen
- Upprätta principer för hur du markerar betoningar, pauser, skratt, etc. och ange vilka principer du har använt. Var konsekvent!
- Förse transkriberingen med relevanta uppgifter om intervjupersonens namn, intervjuarens namn, intervjudatum, eventuella projekt (t.ex. SAVE), eventuell sekretessbeläggning och så vidare.

Hur ska man göra när informanten talar dialekt? För transkriberingen i allmänhet gäller att du inte ska transkribera i talspråk, utan för läslighetens skull översätta det talade till skriftspråk. Om intervjun görs på dialekt eller om slanguttryck används kan detta anges som en anmärkning i början av utskriften. I texten skrivs däremot det som sägs ut på standardsvenska. Uttryck som inte kan översättas till skriftspråk kan man skriva ut på dialekt eller slang och förklara inom parentes. Skriv alltså på standardsvenska!

Några varianter på transkriptionsregler (ni väljer relevanta regler för era intervjuer)

- hakparentes [] för egna kommentarer
- / Paus ca 1 sek
- // Paus ca 2 sek
- /// Paus ca 3 sek
- (4 sek) Paus längre än 3 sek anges med tiden inom parentes.
- -/ Ord som avbryts innan de hunnits uttalats klart.

- _____ samtidigt tal markeras med understrykning.
- (?) Ett ord som är ohörbart dvs. så svårt att höra att man inte kan ange dess lydelse.
- (???) Flera ord som är ohörbara i sekvensen, här 3 stycken.
- **Tyst** Ord som uttalas med emfas (tyngd, skärpa, stark betoning) markeras med fetstil.
- (skratt) (skrammel) Parentes sätts runt beskrivningar av ickeverbal information.
- Oavslutad replik.

Bilaga D: Code Book, första versionen

Nodes

Name	Description	Files	References
Arbetsmiljö		10	13
Arbetsbelastning		10	29
Stöd		8	22
Säkerhetsrutiner		10	25
Bakgrundsinformation		11	44
Erfarenheter		5	8
Negativa		11	51
Positiva		6	8
Insatser		11	59
Få insatser - anledning		10	25
Organisation		11	36
Egen roll		10	16
Rutinmässiga möten		4	6
Utredning		0	0
Bedömning		10	38
Avgörande faktorer		11	37
Egen erfarenhet		4	9
Samarbetsvilja		10	23
Bedömningsinstrument		10	37
Dokumentation		8	13
Lutning		8	10
Metodstöd		8	15
Skyddande faktorer		5	8

Name	Description	Files	References
Svåra frågor		8	11
Träffsäkerhet		11	30
Brottsmisstanke		11	32
klientsamarbetet		5	13
Distractioner		10	19
Samarbete med klienterna		10	20
Hot		10	25
Skyddsbedömning		9	20
Informationsinhämtning		6	11
Tillvägagångssätt		6	12
Barnahus		9	15
Barnperspektiv		8	20
Barnsamtal		11	45
Informationsinhämtning		10	36
Våldets karaktär mm		10	19
Organisation		4	4
Planering		5	11
Små barn		5	7
Uppföljning		5	12
Yrkesetik och värderingar		8	15
Önsknningar		9	26

Bilaga E: Code Book, version 2.0

Nodes

Name	Description	Files	References
Barnet tappas bort		0	0
Hur relationen mellan vuxna osynliggör barnet		11	26
När barnperspektivet får råda		7	15
När vanliga förklaringsmodeller inte räcker till		1	1
När våldet går under radarn		7	9
Omsorgspersonernas oförmåga		7	10
Vad händer när ingen är där		6	13
Övertygelse om överdrivna orosanmälningar		6	12
Det ska kännas ok		0	0
Att vänja sig vid vidrigheter		1	3
Goda exempel		8	18
Kollegorna betyder allt		9	15
Ledarskap betyder en hel del		6	11
Minska eget obehag		4	11
När det inte känns ok		10	19
Högt emotionellt laddningsindex		3	5

Name	Description	Files	References
När det känns mer än ok		4	5
I den bästa av världar		6	21
Sårbart system		0	0
Det finns inget bedömningsinstrument		10	26
iRisk under utprovning		1	8
Glappet mellan behov och verklighet		9	17
Ibland hopar det sig		8	15
Juridikens omöjliga krav		2	2
När det gnisslar		2	4
När helheten måste graderas		11	34
Skydd kan neutralisera risk		6	11
När hot hör till vardagen, och rutinerna är luddiga		6	11
När systemet inte räcker till		8	15
Att inte kunna möta behovet		5	18
Hjälper eller stjälper polisanmälan		8	18
Barnahus bestämmer		1	1
Risk att fortsatt risk tappas bort		4	6

Bilaga F: Code Book, version 3.0

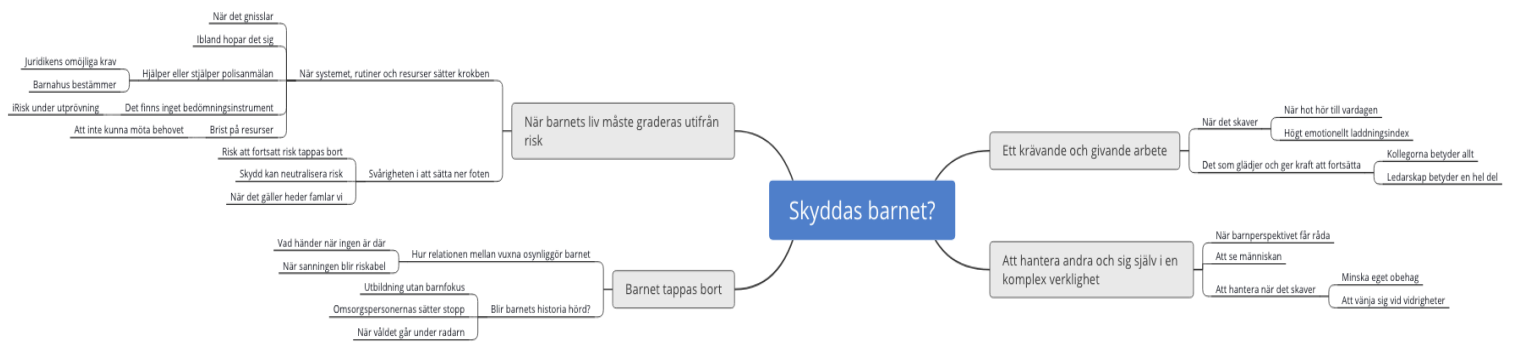
Nodes

Name	Description	Files	References
Barnet tappas bort		0	0
Blir barnets historia hörd		9	24
När våldet går under radarn		9	15
Omsorgspersonernas oförmåga		8	13
Utbildning utan barnfokus		9	17
Övertygelse om överdrivna orosanmälningar		6	12
Hur relationen mellan vuxna osynliggör barnet		11	27
När sanningen blir riskabel		3	3
Vad händer när ingen är där		6	16
Omsorgspersoner sätter stopp		9	20
Känslomässigt engagemang nödvändigt men krävande		0	0
Att se människan		6	8
Det ska kännas ok		0	0
Att vänja sig vid vidrigheter		1	3
Minska eget obehag		7	14
Det som glädjer och ger kraft att fortsätta		9	16
Kollegorna betyder allt		9	18

Name	Description	Files	References
Ledarskap betyder en hel del		6	11
När barnperspektivet får råda		11	38
När det inte känns ok		10	20
Högt emotionellt laddningsindex		3	5
När system, rutiner och resurser sätter krokben		0	0
När helheten måste graderas		11	35
När det gäller heder famlar vi		5	6
Skydd kan neutralisera risk		6	11
När systemet inte räcker till		0	0
Brist på resurser		8	17
Att inte kunna möta behovet		5	19
I den bästa av världar		7	22
Det finns inget bedömningsinstrument		10	26
iRisk under utprovning		1	8
Hjälper eller stjälper polisanmälan		8	18
Barnahus bestämmer		9	12
Juridikens omöjliga krav		2	2
Ibland hopar det sig		8	15
När det gnisslar		2	4

Name	Description	Files	References
När hot kan höra till vardagen		11	29
Risk att fortsatt risk tappas bort		4	6

Bilaga G: Tematisk karta, slutlig version



Bilaga H: Exempel från analysarbetet

Citat respondent	Kod	Kluster	Huvudtema	Undertema
Man kanske hade önskat 4 barnsamtal, nu har vi ju kanske max 2, max 3 barnsamtal.	Barnsamtal	Tillvägagångssätt	Barnet tappas bort	Blir barnets historia hörd
Det är klart att man önskar att kunna ha ett tryggt bedömningsinstrument som är nästan poängsystem, liksom att man kan ja, eh. Ja det är klart att man önskar det.	Bedömningsinstrument	Utredning	När barnets liv måste graderas utifrån risk	När system, rutiner och resurser sätter krokben
Extremt dränerande liksom, jamen psykiskt dränerande så. Vissa dar är ju värre än andra, men man blir ju så trött.	Negativa upplevelser	Erfarenheter	Ett krävande och givande arbete	När det skaver

Bilaga I: Reflexiv journal*Ett sammandrag***Inledande tankar, uppstart, bakgrund till få insatser:**

- Svagt otydligt ledarskap – otrygg arbetsmiljö
- Tung arbetsbörda och stress, identifiera risk leder till ökad arbetsbelastning
- Rädsla för kritiserar och att göra fel
- Stor skillnad i bedömningar på grund av individers engagemang och vilja (hos socialsekreterare)
- Brist på insatser
- Tendens att fokusera på andra, hoppfullare faktorer än på våldet

Efter att ha arbetat med intervjuguide, inläsning mm:

- Samtal om var kunskapsluckor finns. Är det vi undersöker redan studerat.
- Samtal om hur vi ska motverka att vår egen nyfikenhet i intervjusituationen styr samtalet i specifik riktning. Överenskommelse om att aktivt under intervjuerna stämna av med deltagaren hur betydelsefulla olika delar är för helheten.

Efter första intervjuerna:

- Påverkar viljan till socialt omhändertagande möjligheten att ställa svåra frågor?
- Övrigt att ha professionellt samtal om jobbiga saker men inte vara terapeut.
- Vi enas om att aktivt jobba för att inte vika undan för obekväma frågor

Under intervjuperioden, tankar om resultatet:

- Stor skillnad mellan nya socialsekreterare och de med längre erfarenhet gällande att påverkas av arbetet.
- Samarbetet med föräldrarna framstår som betydelsefull
- Brist på bedömningsinstrument lyfts ofta
- Kanske viss skillnad mellan socialsekreterare med vuxenperspektiv respektive barnperspektiv

Under analysen:

- Samtal om vi har tendens att rikta fokus åt särskilt håll.
- Vi beslutar att kontrollera teman i datan igen när teman utarbetats
- Problematisering av teman tillsammans med handledaren genom kontroll av kodningen.